

Razumijevanje agresivnosti u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve i mogući odgovori na nasilje

Ilijević, Bernarda

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:930759>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**Razumijevanje agresivnosti u obitelji prema dokumentima
Katoličke Crkve
i mogući odgovori na nasilje**

Diplomski rad

Mentor:

Doc.dr.sc. Josip Bošnjaković

Student:

Bernarda Ilijević

Đakovo, 2023.

Sadržaj

<i>Sažetak</i>	3
<i>Summary</i>	4
Uvod.....	5
1. Biblijsko-teološka egzegeza stvaranja čovjeka i ustanovljenja ženidbe prema Post 1,27-28	6
2. Obitelj kao slika Presvetog Trojstva u Novom zavjetu	8
3. Sakrament ženidbe prema dokumentima Katoličke Crkve	13
3.1. Zakonik kanonskog prava	13
3.2. Katekizam Katoličke Crkve	14
3.3. Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija <i>Gaudium et spes</i>	14
4. Agresivnost u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve	16
4.1. Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija <i>Gaudium et spes</i>	16
4.2. Ivan Pavao II., <i>Familiaris consortio</i>	16
4.3. Biskupska sinoda, <i>Relatio finalis</i>	17
4.4. Franjo, <i>Amoris laetitia</i>	17
5. Adolescencija	20
6. Teorije adolescencije	22
6.1. Biološke teorije	22
6.2. Psihoanalitičke teorije.....	22
6.3. Psihosocijalne teorije	22
6.4. Razvojno-kognitivne teorije.....	23
6.5. Teorije učenja.....	23
6.6. Ekološko-kontekstualističke teorije	23
7. Agresivnost.....	24
7.1. Nasilje u adolescenciji.....	25

7.2.	Samoozljeđivanje u adolescenciji	26
7.2.1.	Nesuicidalno i suicidalno samoozljeđivanje	26
7.2.2.	Rizični čimbenici samoozljeđujućeg ponašanja u adolescenciji	27
7.2.3.	Sredstva i metode samoozljeđivanja kod adolescenata	28
8.	Mogući odgovori na nasilje	29
8.1.	Komunikacija kao priopćavanje drugome	29
8.2.	Kršćansko terapeutsko shvaćanje oprosta	33
8.3.	Sakrament pomirenja u Katoličkoj Crkvi	35
8.4.	Kristov odgovor na agresivnost – početak sudskog procesa pred velikim svećenikom Anom prema Iv 18, 19-24	39
	Zaključak	42
	Literatura.....	43

Razumijevanje agresivnosti u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve i mogući odgovori na nasilje

Sažetak

*Ovaj se diplomski rad bavi razumijevanjem agresivnosti u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve i mogućim odgovorima na nasilje. Problematika kojom se bavi rad kreće od govora o obitelji i obiteljskim problemima u određenim situacijama i vremenskim razdobljima. Početak govora o problemu agresivnosti i nasilja u obitelji, prema dokumentima Katoličke Crkve, u radu su stavljeni u vremensko razdoblje od Dokumentata Drugog vatikanskog sabora (1962. - 1965.) do danas. Temelj i inspiracija pisanja rada jest posinodalna apostolska pobudnica pape Franje, *Amoris laetitia*.*

U radu se promišlja o shvaćanju katoličkog braka i obitelji, konkretizira se nastanak konfliktnih i nasilnih situacija u obitelji, kao i čimbenicima stvaranja ozračja neprijateljstva i nasilja u obitelji, slijedom čega u takvom ozračju odrastaju djeca i adolescenti. Obitelj bi trebala biti sigurna škola i priprema za život mladih, stoga se u radu analizira tema adolescencije te uzroci nastanka heteroagresivnosti i autoagresivnosti u adolescenciji. U radu se na kraju razrađuju mogući odgovori na pojavu problema agresivnosti i nasilja u obitelji.

Ključne riječi: obitelj, agresivnost, nasilje, komunikacija, pomirenje.

Understanding aggression in the family according to Catholic Church documents and possible responses to violence

Summary

This thesis deals with the understanding of aggressiveness in the family according to the documents of the Catholic Church and some responses to violence. The issues we deal with in our work start from talking about the family and family problems in certain situations and periods of time. The beginning of the speech about the problem of aggression and violence in the family according to the documents of the Catholic Church is placed in the time period from Documents of the Second Vatican Council (1962-1965), until today. The basis and inspiration for writing the paper is the post-synodal apostolic exhortation of Pope Francis, Amoris laetitia.

The paper reflects on the understanding of Catholic marriage and family, specifies the emergence of conflict and violent situations in the family, along with the factors that create an atmosphere of hostility and violence in the family, consequently children and adolescents grow up in such an atmosphere. The family should be a safe school and preparation for young people's life, therefore the paper analyzes the topic of adolescence and the causes of hetero-aggression and auto-aggression in adolescence. In the end, the paper elaborates possible answers to the problem of aggression and violence in the family.

Key words: *family, aggressiveness, violence, communication, reconciliation.*

Uvod

Obitelj je temeljna jedinica društva koju je Bog, stvaranjem čovjeka, ustanovio kao zajednicu muškarca i žene te blagoslovio potomstvom kako bi u darovanoj Božjoj ljubavi nastavili Njegovo djelo stvaranja.

Ovaj rad nastoji razraditi problematiku poimanja agresivnosti u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve i donijeti neke odgovore na nasilje. Rad se sastoji od triju glavnih dijelova. Prvi dio govori o ustanovljenju ženidbe prema Knjizi Postanka (dalje u tekstu Post) 1, 27-28 u Starom zavjetu, obitelji kao slici Presvetoga Trojstva u Novom zavjetu i sakrament ženidbe prema dokumentima Katoličke Crkve. Na kraju govori o poimanju agresivnosti u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve.

U drugom se dijelu rada donosi tumačenje adolescencije te definicije agresivnosti, nasilja i samoozljeđivanja nastalih u adolescenciji zbog različitih kriza i problema koji se događaju u obiteljima.

Zadnji dio rada donosi moguće odgovore na nasilje, kao što su komunikacija u obitelji, kršćansko terapeutsko shvaćanje oprosta, sakrament pomirenja te Kristov primjer odgovora na nasilje prema Iv 18, 19-24.

1. Biblijsko-teološka egzegeza stvaranja čovjeka i ustanovljenja ženidbe prema Post 1,27-28

Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: »Plodite se, i množite, i napunite zemlju, i sebi je podložite!«

Post 1, 27-28

Biblijski je pisac htio prenijeti objavljene istine o Bogu, Stvoritelju svijeta i čovjeka, o odnosu Boga Stvoritelja prema stvorenjima, iznad svega prema čovjeku, također, o odnosima stvorenja prema njihovu Stvoritelju i odnosima među stvorenjima. Osobito o odnosima koji bi trebali vladati među ljudima.¹ Bog je ljude stvorio šesti dan, zajedno sa životinjama. Čovjek je stvoren na kraju stvaranja svijeta kao vrhunac i kruna stvaranja, kad je već sva zemlja bila uređena, ukrašena i osposobljena za stanovanje. Takvim je izvještajem biblijski pisac, vođen načelom od manje savršenih do savršenijih oblika, opisao stvaranje.² Stvaranju čovjeka pisac posvećuje posebnu pozornost. Opisano je kao dobro promišljeno djelo slobodne volje Božje.³ „Čovjek“ (hebr. *adam*: zemlja, zemljani) u hebrejskom jeziku ima kolektivno značenje, nema plurala te se može prevesti kao čovječanstvo, odnosno ljudi. Bog stvara čovjeka i čovječanstvo na sliku „nebeskog bića“ (heb. *elohim*), poput malog boga, ljepotom i mudročću blizak Bogu (usp. Ps 8). „Slika“ (heb. *celem*) najčešće znači nešto plastično, neki plastični otisak, katkada i kip lažnog boga.⁴ Ima funkciju da učini vidljivim ono što je odsutno ili čak nevidljivo. Prema Post 1, 26 slika „zastupa“ Boga jer je živa i sposobna za odnos s drugim duhovnim subjektima.⁵ „Sličnost“ (heb. *demut*) pobliže označuje prethodnu riječ *celem* ističući da se ne radi o čovjekovoj istobitnosti s Bogom. Naglašavajući da čovjek nije rođen od Boga, nego je Bogu, kao duhovno, slobodno i razumno biće, sličan. Izraz „slika Božja“ označuje ovisnost ljudi o Bogu, odnos koji obvezuje ljude da u ovom svijetu djeluju kao dobri sinovi i kćeri.⁶ Osim što je sličan Bogu, čovjek je *adam*, nastao iz zemlje, slab, krhak, smrtan i sklon zlu.⁷ Bog je u čovjeka prenio nešto božansko. Dao mu je sposobnosti, razum i slobodnu volju, koje nije dao nijednom drugom živom biću u vidljivom svijetu.

¹ Usp. A. REBIĆ, *U tebi će biti blagoslovljeni svi narodi – Biblijsko-teološka razmišljanja uz tekstove iz knjige Postanka*, Zagreb, 2011., 24.

² Usp. *isto*, 25.

³ Usp. *isto*, 25.

⁴ Usp. *isto*, 25.

⁵ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Što je čovjek? (Ps 8,5) Putovanje kroz biblijsku antropologiju*, Zagreb, 2022., br. 46.

⁶ Usp. A. REBIĆ, *U tebi će biti blagoslovljeni svi narodi – Biblijsko-teološka razmišljanja uz tekstove iz knjige Postanka*, 25-29.

⁷ Usp. A. REBIĆ, *Biblijska prapovijest*, Zagreb, 1972., 96.

Čovjek, stvoren na sliku i priliku Božju, predstavnik je Božji u stvorenom svijetu. Čovjek je stvorenje Božje, njegova sličnost Bogu samo ga izdiže iznad životinjskog svijeta u kojem je čovjek mali *elohim* koji treba priznati Božju nadmoć nad sobom i prihvatiti služiti Bogu.⁸ Čovjek koji je stvoren na sliku i priliku Božju u isto je vrijeme stvoren kao muško i žensko.⁹ U Post 1,27 dva puta je ponovljeno da je Bog stvorio *adama* na svoju sliku. Označio je *adama* kao objekt božanskog djelovanja, ljudsko biće bez razlike spola, plemena ili kulture. Čitajući dalje tekst, sveti pisac dodaje preciznije, iznenađujuće u tekstu: „muško i žensko stvori ih“. Na taj je način uveden aspekt množine, s preciziranjem različitog spolnog identiteta. Zbog toga će svaka osoba biti na sliku Božju po specifičnom tjelesnom modalitetu (sa svime što to uključuje) i relaciji prema drugome, drugačijem od sebe.¹⁰ Prva značajka da je čovjek relacijsko biće i biće dijaloga, koja proizlazi iz njegova stvaranja i koja je nužan korak u uspostavljanju ispravnih i autentičnih odnosa, jest prihvaćanje istine o samom sebi i drugome. U licu drugoga, koji stoji ispred njega i s kojim stoji u odnosu, čovjek je pozvan vidjeti svoje osobno lice i dah Božjeg života. Čovjek je pozvan vidjeti lice na kojemu su utisnute crte prolaznosti, ali i crte transcendencije, crte smrti, ali i crte Božjeg života. Stoga u susretu s drugim, čovjek neće bježati pred tom dvostrukom stvarnošću svojega bića, niti će okretati leđa slabosti, prolaznosti i smrtnosti koja prožima svaku njegovu nakanu, želju, snove i djela.¹¹ Nužan preduvjet i siguran temelj svakoga autentičnog odnosa jest prihvaćanje različitosti drugoga kao onoga koji stoji ispred i s kojim je čovjek zajedno, u međusobnom jedinstvu i u različitosti, pozvan graditi jedno „mi“, u kojemu „ja“ i „ti“ ne nestaju, nego se prihvaćaju onakvi kakvi jesu. „Mi“ u kojemu „ja“ stoji ispred „ti“, ne u stavu nadmetanja, dominiranja, vladanja, straha i podređenosti, nego u stavu prihvaćanja u kojemu je moguće dovesti u pitanje svoje sigurnosti te živjeti u punini istinu o samome sebi i drugomu.¹² Čovjek je sličan Bogu jer je sposoban dati život u ljubavi i za ljubav. Ljudsko rađanje ne može biti opisano samo kao plod tjelesnog odnosa jer je u stanju izraziti božansku kvalitetu koja se događa u skladu s načinom na koji Bog daje život svakoj osobi, tj. u besplatnoj dobrohotnosti.¹³ Savršen i potpun čovjek jest tek muškarac vezan uz ženu,

⁸ Usp. A. REBIĆ, *Biblijska prapovijest*, 94-95.

⁹ Usp. *isto*, 95.

¹⁰ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Što je čovjek? (Ps 8,5) Putovanje kroz biblijsku antropologiju*, br. 48.

¹¹ Usp. S. FUŽINATO, Čovjek – biće odnosa (Post 2,4b-25) u: *Bogoslovska smotra*, 2(2020.)90, 332-333.

¹² Usp. *isto*, 335.

¹³ Usp. PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Što je čovjek? (Ps 8,5) Putovanje kroz biblijsku antropologiju*, br. 48.

sposoban za ženidbu i rađanje potomstva. Cilj ženidbe, prema Post 1, jest uzajamna pomoć i upotpunjavanje ličnosti i muškarca i žene te rađanje novog čovjeka i nastavak Božjeg stvaralačkog djela. Rađanjem se prenosi i sličnost Bogu.¹⁴ Prema Post 1,27c brak je od Boga ustanovljena i sveta ustanova. Jednog muškarca s jednom ženom. Takav brak je od Boga blagoslovljen i nerazrješiv.¹⁵ Bog nije dao svijetu završni oblik svoga djela stvaranja. Pozvao je čovjeka da nastavi njegovo stvaralačko djelo. To je znak i dokaz velikog Božjeg povjerenja u čovjeka. Zato čovjek nije bezgraničan gospodar svega onoga što pronade ili proizvede, podređen je Bogu i za sve je, u konačnici, pred Njegovim licem odgovoran.¹⁶

2. Obitelj kao slika Presvetog Trojstva u Novom zavjetu

Vrhovni model, za kršćane, svakog autentičnog ljudskog jedinstva i zajedništva na svim razinama jest Božje trojstveno zajedništvo. Ljubav, jedinstvo i zajedništvo Oca, Sina i Duha Svetoga treba se prelići na učenike i preko njih na čovječanstvo. Čitavo stvorenje treba postići svoj cilj, odnosno biti jedno, kako je i trojstveni Bog jedno. Kršćanin je kršten u ime Oca, Sina i Duha Svetoga. Uronjen je u otajstvo Boga, on živi Božjim životom i pokazuje njegovu ljubav u svijetu.¹⁷ Kao slika Boga Trojstva, čovjek je bitno zajedničarsko biće. Samo u odnosu s drugima i u nadilaženju sebe, on zadobiva i ostvaruje samoga sebe. Svaka osoba ostaje različito pojedinačno biće. Drugi ostaje drugi, ali se svaki ostvaruje uz pomoć drugoga. Čovjeku je trojstveni Bog istodobno putokaz i norma. Odnosi među osobama trebaju se uspostaviti na sliku odnosa osoba u Trojstvu, nesebičnim sebedarjem jedne osobe drugoj. Ljudske osobe pomažu jedna drugoj međusobno rasti u ljudskosti, oživotvorujući međusobno sebedarje. Time dosežu svoju ljudsku puninu.¹⁸ Ako Bog sam tako ispunja svoj život, da je jedna božanska osoba u zajedništvu ljubavi s drugom kod sebe same, tako je i stvorena osoba sposobna naći svoje samoispunjenje u zajedništvu s drugima i u odnosu prema njima. Prema tome shvaćanju, priznanje drugoga i predanje drugome dobitak je za čovjekovo 'ja'.¹⁹ Zadatak je Duha Svetoga omogućiti ljudima da prihvate i žive Isusov način sebedarnog života i tako se potpuno ostvare kao ljudi. Življenjem uzajamnosti, davanja i primanja čovjek

¹⁴ Usp. A. REBIĆ, *Biblijska prapovijest*, 96.

¹⁵ Usp. *isto*, 97.

¹⁶ Usp. *isto*, 97.

¹⁷ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, Split, 2000., 141-142.

¹⁸ Usp. *isto*, 139.

¹⁹ Usp. *isto*, 140.

postaje slika Boga koji je Trojstvo. Za autentičan je ljudski suodnos potrebno prihvaćanje obaju ljudskih članova, ali i njihovo otvaranje Bogu koji je za to zajedništvo uvijek spreman.²⁰ Kršćanska je obitelj, na sliku Trojstva, zajedništvo među različitim osobama. Njezino je zvanje biti ognjište ljubavi. Združeni sakramentom braka, supružnici znaju da im je podarena sama ljubav Božja kao zalog trajnog veza. To omogućuje da čitavo tijelo živi u izmjeni, komunikaciji i međusobnoj ovisnosti svih njegovih članova.²¹ Tri božanske osobe imaju sve zajedničko, izuzev njihovih osobnih svojstava. Trojstvu odgovara zajednica u kojoj se osobe definiraju pomoću svojih odnosa jedni s drugima i njihovih značenja jednih za druge. Ne definiraju se pojmovima moći i posjeda.²² Izvješće o stvaranju čovjeka ističe da je čovjek stvoren kao jedinstvo koje uključuje bitno dvije sastavnice: „muško“ i „žensko“. Biblijski tekstovi naglašavaju da „muško“ i „žensko“, tek kada su združeni, zajedno tvore čovjeka, odnosno ljudsku vrstu. Čovjek se, samo ako je „muško“ i „žensko“, pojavljuje kao slika Božja. Iz toga proizlazi da spolnost izranja kao temeljna i ontološka datost osobe. Prožima sve slojeve osobnosti, od biološkog do duhovnog i mističnog.²³ Spolna oznaka ljudskog bića Božji je dar čovjeku, ona je bila u Božjem stvarateljskom planu o čovjeku. To pokazuje da se čovjekova bogosličnost ne ograničava samo na muškarca nego se proteže jednako i na ženu. Tu se nalazi temelj bitne jednakosti između muškarca i žene i istovjetnosti njihova određenja. Ljudsko biće postoji samo u muškom ili ženskom obliku. Oba su oblika u istoj mjeri čovjek. Žena je potpuni čovjek i muškarac je potpuni čovjek. Svaki je čovjek muškarac ili žena potpunosti svoje osobe, odnosno potpunost svoje egzistencije.²⁴ Osoba je svjesno i slobodno biće, usmjerena na slobodno ostvarenje sebe prema planu života koji teži da se postigne u stvarnosti prema vrijednostima. U odnosu koji se stvara između dvoje partnera (muškarca i žene) ne smije se zaboraviti da je tendencija, ostvariti se do punine vlastitog života, zajednička i jednom i drugom partneru.²⁵ Muškarac i žena odražavaju sliku trojstvenog Boga u svojoj različitoj neponovljivosti i istodobno u međusobnoj upućenosti jedno na drugo. Čovjek je od početka stvaranja usmjeren na zajednicu.²⁶ Bog je čovjeka htio kao „muško“ i „žensko“. Kao takvi imaju isto određenje i uživaju jednako dostojanstvo i

²⁰ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 141.

²¹ Usp. *isto*, 143.

²² Usp. *isto*, 145.

²³ Usp. *isto*, 147.

²⁴ Usp. *isto*, 148-149.

²⁵ Usp. *isto*, 153.

²⁶ Usp. *isto*, 155.

prava ako su ljudske osobe. Svatko prema svome bitku kao muško i žensko.²⁷ Kada se govori o ljudskoj ljubavi može se razlikovati nekoliko stupnjeva. Najponiznija i najraširenija vrsta ljubavi, grč. *storge*, definirana je kao privrženost. Ona je skromna, potajna i stidljiva. Privrženost se neprimjetno šulja kroz živote ljudi. Ona je baza za druge ljubavi i medij je koji prožima druge ljubavi.²⁸ Privrženost širi ljudsku svijest. Od svih naravnih ljubavi ona je najmanje izbirljiva i najobuhvatnija. Privrženost otvara oči za dobrotu koja se bez nje ne bi mogla ni vidjeti ni cijeliti.²⁹ Pravu privrženost karakterizira uljudnost koja je neusporedivo suptilnija, osjetljivija i dublja od one na javnom mjestu. Što je privrženost veća, nepogrešivo je veće umijeće ljubavi.³⁰ Uz privrženost ide i ljubomora, koja se oslanja na ono što je staro i poznato, jer je privrženost najviše nagonska. Kada u relaciji osoba dođe do promjena, u odnosu na ono staro i poznato, jedna od osoba iskazuje ljubomoru.³¹ Privrženost stvara sreću samo ako je prisutno zdravo davanje i primanje, odnosno potreba za pravdom i čestitošću.³² Grčki pojam *philia* odnosi se na prijateljstvo i rađa se onda kada osobe iz druženja otkriju neko zajedničko shvaćanje ili interes. Zajednička aktivnost i druženje, u kojem se iznenada javlja prijateljstvo, može biti zajednička religija, studij ili pak profesija.³³ Prijatelj će se pokazati i kao saveznik, ali je prijateljstvo lišeno svake privrženosti da bude potrebno. Prijateljstvo nije znatljivo, ono je slučajno i nije nužno.³⁴ Zajednička traganja za nečim ili vizija ne oduzima prijateljstvu znanje ili svijest o osobi. U prijateljstvu ostaje iskrenost, povjerenje, poštovanje i prerastanje u zahvalnu ljubav. Čovjek ne poznaje nikoga tako dobro kao svojeg prijatelja jer poznaje njegove korake zato što i sam prolazi kroz njih.³⁵ Ta je ljubav slobodna od nagona i svih dužnosti, osim onih koje je ljubav slobodno preuzela, potpuno slobodna od ljubomore i potrebe.³⁶ Seksualnost predstavlja veliku mogućnost susreta s drugim. Ona je povlašćena antropološka struktura u kojoj, i pomoću koje, čovjek ostvaruje otvaranje u svojoj dvostrukoj dimenziji potrebe i darivanja, da ljubi i bude ljubljen.³⁷ Kod grč. *eros*, osoba vidi objekt kao nešto što je samo po sebi dostojno divljenja. Bez *eros*,

²⁷ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 157.

²⁸ Usp. C.S. LEWIS, *Četiri ljubavi*, Split, 2012., 48.

²⁹ Usp. *isto*, 50-51.

³⁰ Usp. *isto*, 58.

³¹ Usp. *isto*, 61.

³² Usp. *isto*, 71.

³³ Usp. *isto*, 83.

³⁴ Usp. *isto*, 89.

³⁵ Usp. *isto*, 90.

³⁶ Usp. *isto*, 97.

³⁷ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 163.

seksualna je žudnja poput svake druge žudnje. Unutar *erosa* ona je činjenica o ljubljenoj, način opažanja i u cijelosti način izražavanja.³⁸ *Eros* je u pravu kada daje obećanje, zaljubljenost je takve naravi koja odbacuje ideju prolaznosti. On preskače sebičnost, čini žudnju altruističnom, a interes drugoga stavlja u središte.³⁹ *Eros* je onaj koji tjera da svaka stvorena stvar teži da dostigne svoju vlastitu puninu. Ta sila potiče i muškarce i žene da traže združenje s drugim (s osobom suprotnog spola). Ipak, temeljna poluga i žarišna točka kršćanskog života je *agape*. To je ona ljubav koja se dariva do točke da ljubi i vlastite neprijatelje. *Agape* predstavlja vrhunac autentičnog čovjeka.⁴⁰ U Bogu nema gladi koju treba zadovoljavati, ima samo obilje koje on žudi razdati. Božanska ljubav ne dolazi na mjesto naravne ljubavi jer su naravne ljubavi pozvane postati načinima milosrdne ljubavi, ali ostajući uvijek na način naravne ljubavi. Naravna ljubav preuzima ljubav i postaje njezinim milosrdnim instrumentom.⁴¹ Kao slika Božja, čovjek je pozvan da iziđe iz sebe i da stupi u odnose s drugima. Spolnost mu u tome pomaže. Ona čini da se osoba otvara drugome, da se ostvaruje u ljubavi i da s drugim gradi zajedništvo. Spolnost promiče odnose s drugima, integrativni je čimbenik ljudske osobe i njezina poziva da se ostvari zajedništvo s drugim.⁴² Prema Bibliji, biti muško, odnosno žensko bitna je značajka ljudskog bića. Iz te činjenice proizlazi da je čovjek bitno biće u odnosu. Spolnost ima odlučujuću ulogu u razvoju osobe jer je snaga za otvaranje drugome i potpuno ostvarenje osobe.⁴³ Odnos u kojem, prema planu stvaranja, čovjek najviše ostvaruje samoga sebe jest onaj koji postoji između muškarca i žene, gdje zajedno konkretiziraju sličnost s Bogom.⁴⁴ Kod muškarca i kod žene postoje i osjećaju se spolni impulsi, težnje, želje, privlačnosti na fizičkom, psihičkom i duhovnom planu. Stvarajući čovjeka kao „muško“ i „žensko“, Bog je u bića muškaraca i žena usadio i potrebu međusobnog upotpunjavanja i zajedništva. Čovjek treba svoju spolnost shvaćati i živjeti altruistično, u sebedarju te konačno u ljubavi.⁴⁵ Spolnost bi trebala pomoći da muškarac i žena postanu jedno tijelo. Bračno je zajedništvo usmjerena ljudska spolnost jer se ostvaruje potpuno i trajno prema Božjem planu. Ono proizlazi iz same naravi ljudske spolnosti koja zahvaća cijelu osobu. Brak osigurava darivanje osobe drugoj osobi u

³⁸ Usp. C.S. LEWIS, *Četiri ljubavi*, 119.

³⁹ Usp. *isto*, 141.

⁴⁰ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 164.

⁴¹ Usp. C.S. LEWIS, *Četiri ljubavi*, 165.

⁴² Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 176.

⁴³ Usp. *isto*, 177.

⁴⁴ Usp. *isto*, 178.

⁴⁵ Usp. *isto*, 180.

trajnom i neraskidivom zajedništvu.⁴⁶ Samo potpuno i pravo bračno zajedništvo omogućuje supružnicima da ostvare i iskuse puno ostvarenje svoje osobnosti. Čovjek je stvoren na sliku i sličnost Boga koji je ljubav. Bog ga je stvorio iz ljubavi i pozvao ga je na ljubav kao osnovno urođeno zvanje svakog ljudskog bića. Budući da je čovjek stvoren kao muško i žensko, njihova uzajamna ljubav bi trebala biti u isto vrijeme odražavanje posvemašnje i neprolazne Božje ljubavi.⁴⁷ Preduvjet da se ostvari sretno bračno zajedništvo jest uzajamna ljubav i prijateljstvo bračnih partnera. Iskustvo te ljubavi i prijateljstva bitno je za zdrav razvoj osobnosti i uvjet za puno ispunjenje bračnih drugova. I jedan i drugi partner moraju imati udjela u njoj. Osoba koja ljubi drugoga mora uzrokovati izmjenu u ljubljenome. Samo osoba koja zdravo ljubi samoga sebe može ispuniti i zahtjev drugoga, tako što može osjećati i željeti za drugoga ono što želi za sebe samoga.⁴⁸ Prenoseći na svoje potomke ljudski život, kao supružnici i roditelji, na jedinstven način surađuju u Stvoriteljevu djelu. Supružnička je ljubav produžena u vremenu preko djeteta jer oni u svome djetetu žive i nakon smrti.⁴⁹ U djetetu se rađa nova stvarnost koja je vječno vrijedna, jedan život koji ostaje zauvijek i ne može biti poništen. Djetetu treba pomoći da se baci u veliku igru svoga života, otkrivajući svoje sklonosti i razvijajući ih do krajnosti. Roditelji ga mogu shvatiti samo ako ga ljube onom ljubavlju koja ne traži u drugome ono što je njihovo, nego želi drugog kao drugog. Prema Bibliji, autoritet je funkcija služenja drugome na svim područjima, pa i u odgoju. Odgoj znači pomoć napredovanja i pomoć ostvarenja punine vlastite osobe. Odgoj, također, znači razviti djetetove značajke i sposobnosti. Otac i majka žele da postoje bića kojima će pripočeti svoj vlastiti život i radost življenja. Upravo je to Bog učinio s nama. On je stvorio svijet da postoje bića kojima može pripočeti svoj život, velikodušnost i radost.⁵⁰ Želimo li da ljudska spolnost bude življena u svoj svojoj cjelovitosti, ona treba biti utkana u cjelovitost osobe i služiti njezinu cjelovitom razvoju, ali prema Božjem naumu treba biti sredstvo i izražaj uzajamne ljubavi dviju osoba. Ta je potreba duboko utkana u primarnim i najtanjim slojevima ljudskog bića.⁵¹

⁴⁶ Usp. M. VUGDELIJA, *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, 182.

⁴⁷ Usp. *isto*, 183.

⁴⁸ Usp. *isto*, 184-185.

⁴⁹ Usp. *isto*, 187-188.

⁵⁰ Usp. *isto*, 190.

⁵¹ Usp. *isto*, 191.

3. Sakrament ženidbe prema dokumentima Katoličke Crkve

Sakrament ženidbe ima svoje naravno i osnovno ishodište u čovjekovoj stvorenosti na sliku i priliku Božju. Može se reći da su muškarac i žena u svojem jedinstvu i zajedništvu iskonska slika Božja. U bračnom savezu predstavljen je savez Boga s ljudima. U tom se odnosu rađa novi život. Nije samo pojedinac u svojoj individualnosti i pojedinačnosti slika Božja, nego kao par, muškarac i žena u svojem međuosobnom i sposobnosti upućenosti jedni na druge.⁵² Iz spoznaje i tumačenja Svetoga pisma proizlazi poimanje Katoličke Crkve o sakramentu ženidbe.

3.1. Zakonik kanonskog prava

Ženidba je, prema Zakoniku kanonskog prava, definirana kao ženidbeni savez, kojim jedna muška osoba i jedna ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svoga života po svojoj naravi, usmjerenu k dobru ženidbenih drugova te k rađanju i odgajanju potomstva. Krist Gospodin uzdigao je ženidbu među krštenima na dostojanstvo sakramenta.⁵³ Ženidbena se zajednica radikalno temelji na razlici spolova i na fizičkoj i psihičkoj komplementarnosti. Zajednica se ustanovljuje između jedne muške i jedne ženske osobe. „Dobro supruga“ se odnosi na uzajamnu potporu i upotpunjenje dvaju bića koja se uzajamno predaju i primaju.⁵⁴ Ženidba je bračna zajednica života, puna, potpuna, posvemašnja, isključiva i nerazrješiva. U njoj se obećava čitava osoba te tako obuhvaća čitavo postojanje u svim njegovim aspektima, pa i u onim najintimnijima. Tako da se ostvari biblijsko „jedno tijelo“ u svom potpunom i cjelokupnom značenju.⁵⁵ Odnos muškarca i žene bitno je označen jednakošću i partnerstvom, sličnošću i različitošću. Muškarac i žena, kao dvoje u jednom tijelu, predstavljaju povlašteno mjesto Božje djelatne prisutnosti. Svoju bogolikost zrcale u zajedničkom uživanju darovanog života, uživajući jedno u drugome, u međusobnoj sličnosti i različitosti.⁵⁶ „Dobro supruga“ proizlazi iz same naravi ženidbe i ne gubi značenje kada se ne može postići rađanje potomstva. „Rađanje i odgajanje potomstva“ proizlazi iz samog nauma Stvoritelja kada je ustanovio ženidbu kao izvor života da se po njoj održi i umnoži ljudski rod. Bez brižne njege nije moguće da dijete tjelesno i duševno napreduje te bude osposobljeno za

⁵² Usp. A. TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, Zagreb, 2021., 141.

⁵³ Usp. Kan. 1055 §1, *Zakonik kanonskog prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.: s izvorima*, Zagreb, 1996. (= ZKP)

⁵⁴ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba – pravno pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995., 27.

⁵⁵ Usp. *isto*, 27.

⁵⁶ Usp. A. TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, 141.

samostalan život. Ženidbi pripada ne samo pravo i dužnost rađanja potomstva, nego pravo i dužnost odgajanja.⁵⁷ Krist Gospodin uzdigao je ženidbeni savez među krštenima na dostojanstvo sakramenta. To znači da sakrament ženidbe, u supružnika, izvodi trajno posvećenje te zbog njega kršćanski supružnici imaju u Crkvi svoj vlastiti stalež s posebnim obvezama i pravima.⁵⁸

3.2. Katekizam Katoličke Crkve

Zvanje za ženidbu upisano je u samu narav muškarca i žene koji su izišli iz ruke Stvoriteljeve. Ženidba iz tog razloga nije ustanova isključivo ljudska, unatoč brojnim promjenama kojima je kroz vjekove mogla biti podvrgnuta, u raznim kulturama, društvenom ustrojstvu i duhovnim stavovima.⁵⁹ Na početku svog javnog djelovanja Isus je, na zahtjev svoje majke, učinio svoje prvo čudo za vrijeme jedne svadbe. Crkva pridaje veliku važnost Isusovoj nazočnosti na svadbi u Kani. U tome prepoznaje potvrdu da je ženidba nešto dobro i navještaj da će od sada biti djelotvornim znakom Kristove nazočnosti.⁶⁰ U svom je propovijedanju Isus nedvosmisleno naučavao izvorni smisao sjedinjenja muškarca i žene. Dopuštenje koje je Mojsije dao o otpuštanju vlastite žene bio je ustupak zbog tvrdoće srca. Ženidbeni je savez vez muškarca i žene i nerazrješiv je. Bog ga je sam sklopio riječima: „Što dakle, Bog združi čovjek neka ne rastavlja!“.⁶¹ Došavši obnoviti izvorni red stvaranja, Isus sam daje snagu i milost za život u ženidbi prema novim mjerilima Kraljevstva Božjega. Slijedeći Krista i noseći svoj križ, ženidbeni drugovi mogu shvatiti izvorni smisao ženidbe i živjeti ga Kristovom pomoći.⁶²

3.3. Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*

Intimna zajednica bračnog života i bračne ljubavi uspostavlja se ženidbenim savezom, odnosno neopozivom osobnom privolom. Tako se po ljudskom činu supružnici uzajamno predaju i primaju. Ona nastaje pred društvom, po božanskoj uredbi, čvrsta ustanova. Taj sveti savez koji ne ovisi o ljudskoj samovolji, već je sam Bog začetnik ženidbe. Svrha mu je dostojanstvo, čvrstina, mir i dobrobit same obitelji i svekolikog

⁵⁷ Usp. N. ŠKALABRIN, *Ženidba – pravno pastoralni priručnik*, 30.

⁵⁸ Usp. *isto*, 34.

⁵⁹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016., 1603 (= KKC)

⁶⁰ Usp. *isto*, 1613

⁶¹ Usp. *isto*, 1614

⁶² Usp. *isto*, 1615

ljudskog društva.⁶³ Krist je blagoslovio tu mnogostruku ljubav koja je potekla iz vrela božanske ljubavi. Ona je sazdana po uzoru na njegovo sjedinjenje s Crkvom. Kao što je Bog savezom ljubavi i vjernosti izašao ususret svojem narodu, tako sada Krist dolazi ususret kršćanskim supružnicima po sakramentu ženidbe. On ostaje s njima da se oni mogu uzajamno ljubiti trajnom vjernošću i u uzajamnom predanju, kao što je Krist ljubio Crkvu i samoga sebe za nju predao (usp. GS 48). Kršćanski se supružnici sakramentom jačaju i posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega staleža. Supružnici se sve više i više približavaju svojem vlastitom savršenstvu i uzajamno posvećuju pomoću snage samog sakramenta. Oni svojim ženidbenim i obiteljskim poslanjem, ispunjeni Kristovim duhom, životom prožetim vjerom, ufanjem i ljubavi te uzajamnim posvećenjem, zajednički proslavljaju Boga (usp. GS 48). Bračna ljubav obuhvaća dobro čitave osobe te je kadra posebnim dostojanstvom obogatiti tjelesna i duševna očitovanja i oplemeniti ih kao elemente i posebne znakove bračnog prijateljstva. Tu ljubav Krist je iscijelio, usavršio i uzdignuo posebnim darom svoje milosti i ljubavi. Takva ljubav združuje božansko i ljudsko. Ona vodi supruge slobodnom i uzajamnom darivanju samih sebe te se ostvaruje nježnim osjećanjem i djelom, prožimajući sav njihov život (usp. GS 49). Ona je potvrđena uzajamnom vjernošću i opečaćena Kristovim sakramentom, što znači tijelom i dušom ostaje nerazrješivo vjerna u dobru i zlu. Stoga isključuje svaki preljub i rastavu. Priznavanjem osobnog dostojanstva žene i muža, u uzajamnoj i potpunoj ljubavi, pokazuje se jedinstvo ženidbe koju je Krist potvrdio (usp. GS 49). Djeca su najizvrsniji dar ženidbe. Sama djeca uvelike pridonose dobru samih roditelja. Pravo njegovanje obiteljskog života teži za tim da supružnike učini odlučno spremnim za suradnju sa Stvoriteljevom i Spasiteljevom ljubavlju. Uz dužnosti prenošenja i odgajanja ljudskog života, supružnici su suradnici Boga Stvoritelja i njezini tumači. Svoju zadaću trebaju ispunjavati s ljudskom i kršćanskom odgovornošću (usp. GS 50). Narav nerazrješivog saveza zahtijeva iskazivanje uzajamne ljubavi supružnika u pravom redu, napredovanje i sazrijevanje. Kada nema tako željene djece, ženidba ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavog života i unatoč tome zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost (usp. GS 50).

⁶³ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija »Gaudium et spes« o Crkvi u suvremenoj svijetu*, u: ISTI, Dokumenti, Zagreb, 2008. br. 48. (= GS)

4. Agresivnost u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve

Prema dokumentima Katoličke Crkve, slijedom od dokumenta Drugog vatikanskog sabora pastoralne konstitucije *Gaudium et spes* do danas, završno s posinodalnom apostolskom pobudnicom pape Franje, *Amoris Laetitia*, razrađuje se uzrok devijacija u obitelji kao što su agresivnost i nasilje. Može se reći da dokumenti upozoravaju kako su jedne od pojava devijacija u obitelji sve veći razvoj hedonizma, egoizma i sebičnosti te konzumerizam i kultura jednokratne upotrebe onih koji osobu zatvaraju u sebe samu i usmjeravaju samo na svoje potrebe. Takve pojave jesu određeno iskazivanje agresivnosti prema drugome jer osobe nisu otvorene za drugoga i spremne za sebedarje u obitelji pa stvaraju ozračje nasilja u kojem odrastaju djeca i mladi. U ovom će se dijelu navesti još neke pojave devijacija u obitelji prema dokumentima Katoličke Crkve.

4.1. Drugi vatikanski koncil, pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*

Drugi vatikanski sabor, u pastoralnoj konstituciji *Gudium et spes*, već 1965. godine govori kako je ženidbena ljubav ugrožena egoizmom, hedonizmom i nedopuštenim postupcima kojima se sprječava rađanje. Oci su na saboru hedonizam i egoizam prepoznali kao jedne od problema zbog kojih se osoba zatvara u samu sebe, u braku je zbog vlastite koristi te zbog toga u braku poseže za nedopuštenim sredstvima kojima se sprječava rađanje (usp. GS 47).

4.2. Ivan Pavao II., *Familiaris consortio*

Papa Ivan Pavao II. govori kako je, u korijenu negativnih pojava, često iskrivljen pojam slobode. Iskrivljen pojam slobode traži snagu potvrđivanja sebe, nerijetko, kaže Papa, idući protiv drugoga za vlastiti probitak.⁶⁴ Papa navodi u enciklici kako su uzroci različitih podjela u obitelji sebičnost, razdori, napetosti i sukobi. Iz toga proizlazi nasilje koje uništava obiteljsko zajedništvo.⁶⁵ Prepoznaje očevu odsutnost kao onu koja izaziva psihološke i ćudoredne poremećaje te teškoće u obiteljskim odnosima. Naglašava nasilničko ponašanje oca, posebno prekomjerno uzdizanje muških povlastica koje ponižavaju ženu, a posljedično je to nešto što priječi razvoj zdravih obiteljskih odnosa.⁶⁶ Problemi u obitelji nastaju često zbog dugotrajne odsutnosti jednog roditelja iz doma. Obitelji koje nemaju stan te samohrano roditeljstvo također utječu na nekvalitetne

⁶⁴ Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica*, Zagreb, 2009., br. 6. (= FC)

⁶⁵ Usp. *isto*, br. 21.

⁶⁶ Usp. *isto*, br. 25.

međuljudske odnose u obiteljima. U obitelji se, također, javljaju problemi kada se rodi dijete s poteškoćama ili kada dijete razvije neku od ovisnosti. Posebno su ugrožene obitelji alkoholičara te obitelji koje su iskorijenjene iz svoje kulturne i društvene sredine.⁶⁷

4.3. Biskupska sinoda, *Relatio finalis*

U dokumentu *Relatio finalis* članovi biskupske sinode prepoznaju razvojne crte individualizma koji izopačuje obiteljske veze. Individualizmom se omogućava razvoj predodžbe o subjektu koji sebe izgrađuje prema vlastitim prohtjevima i obezvređuje svaku vezu.⁶⁸ Naglašavajući individualističku kulturu posjedovanja i užitka, ukazuju da dolazi do razvoja netrpeljivosti i nasilništva u obitelji.⁶⁹ U kulturi sebičnosti sve je više raširenija samoća koja oslabljuje međuljudske odnose.⁷⁰ Oci ukazuju na slabu skrb u slučajevima obiteljskog nasilja. Oni traže efikasnu suradnju pravosudnih tijela kako bi se protiv odgovornih mogle poduzeti odgovarajuće mjere i prikladno se zaštititi žrtve.⁷¹

4.4. Franjo, *Amoris laetitia*

Papa Franjo navodi kako su patnja, zlo i nasilje oni koji razdiru obiteljski život i njezino duboko zajedništvo.⁷² Tjeskobe i napetosti obitelji prepoznaje i kroz događaje u kojima djeca odlaze od kuće, pojavom poremećaja u ponašanju kod djece te djece koja su žrtve nasilja.⁷³ Obitelj je uvijek bila obitelj kao ona koja se sastoji od supružnika i djece, i ona će to i ostati, samo što neki ne uočavaju njezin izvorni smisao koji nipošto nije uperen protiv njih, nego im upravo suprotno dolazi ususret sa svim svojim pozitivnim nabojima. Nažalost, te pozitivne naboje oni ne vide jasno i zbog toga nastupa kriza obitelji, najprije u smislu poremećaja u obiteljskim odnosima, a potom kao rasulo obiteljskih zadaća i odgovornosti.⁷⁴ Današnji brzi ritam, stres i organizacija društva i rada čimbenici su koji dovode u opasnost mogućnost donošenja trajnih odluka, što može dovesti da pojedinac nema plemenite ciljeve te da postane nesposoban za velikodušno

⁶⁷ Usp. FC, br. 77.

⁶⁸ Usp. XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis. Zaključno izvješće biskupske sinode*, Zagreb, 2016., br. 5. (=RF)

⁶⁹ Usp. isto, br. 8.

⁷⁰ Usp. isto, br. 13.

⁷¹ Usp. isto, br. 78.

⁷² FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 19. (=AL)

⁷³ Usp. isto, br. 21.

⁷⁴ Usp. s. A. M. BEGIĆ, K. DADIĆ, Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici *Amoris Laetitia* — teološka i pedagoška perspektiva, u: *Obnovljeni Život*, 2(2017.):72, 202.

sebedarje.⁷⁵ Zbog toga obitelj može postati prolaznim mjestom u kojemu se pojedinac utječe samo onda kada mu to odgovara ili gdje jedino traži svoja prava. U tome okruženju odnosi bivaju prepušteni promjenjivim vjetrovima želja i okolnosti.⁷⁶ Papa navodi da se bračnim krizama često pristupa olako. Bez hrabrosti, strpljivosti i razmišljanja, što dovodi u pitanje da se preispituju odnosi, zaboravlja opraštanje, pomirenje i žrtva.⁷⁷ Naglašena individualistička kultura posjedovanja i užitka dovodi do promjena odnosa u obitelji. U današnjem svijetu individualizam i usmjerenost na sebe doživljava procvat u punom smislu te dovodi do obiteljskog otuđenja.⁷⁸ Kultura koja podržava mentalitet da je sve za jednokratnu upotrebu, opravdava takvo postupanje gdje svatko koristi i baca, rasipa i trga kako osobi odgovara. Razvija strahove vezane uz stalno opredjeljenje te stvara ozračje opsjednutosti slobodnim vremenom i odnose u kojima se odvaguju cijene i koristi. Sve je to kao sredstvo liječenja usamljenosti, kako bi se ostvarila lažna zaštita ili dobila neka druga usluga.⁷⁹ Pojava sve većeg slabljenja vjere i vjerske prakse odražava se na obitelj, ostavljajući ih osamljenijima u njihovim teškoćama. Društveno–ekonomska nesigurnost dovodi do osjećaja nemoći i obitelji do rasula.⁸⁰ Poslom iscrpljeni roditelji dolaze kući bez volje za razgovorom, nestaje običaj zajedničkog objedovanja, što uz stres dovodi do nemogućnosti rješavanja problema.⁸¹ Razvijanje nasilne osobnosti dovodi do pojave obiteljskog nasilja koje je plodno tlo za nove oblike društvene agresivnosti. To je slučaj s obiteljima u kojima nema komunikacije, u kojima prevladavaju obrambeni stavovi i gdje članovi obitelji nisu jedni drugima potpora. To su obitelji u kojima su odnosi među roditeljima često konfliktni i nasilni, a vlada ozračje neprijateljstva i nasilja. U tom je slučaju obitelj škola srdžbe i mržnje.⁸² Suprotno prirodi bračnog zajedništva jest verbalno, fizičko i spolno nasilje koje žene trpe u nekim brakovima.⁸³ Papa Franjo u enciklici *Amoris laetitia*, isto kao i papa Ivan Pavao II. u *Familiaris consortio*, navodi kako očeva odsutnost ostavlja teške tragove u obiteljskom životu, odgoju djece i njihovu uklapanju u društvo. Također, navodi da ona može biti tjelesna, osjećajna, umna i duhovna.⁸⁴ Čovjeka u ropstvu drži opsesivno traženje vlastitog užitka i priječi ga da iskusi zadovoljstvo s

⁷⁵ Usp. AL, br. 33.

⁷⁶ Usp. *isto*, br. 34.

⁷⁷ Usp. *isto*, br. 41.

⁷⁸ Usp. s. A. M. BEGIĆ, K. DADIĆ, Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici *Amoris Laetitia* — teološka i pedagojska perspektiva, 202-203.

⁷⁹ Usp. AL, br. 39.

⁸⁰ Usp. *isto*, br. 43.

⁸¹ Usp. *isto*, br. 50.

⁸² Usp. *isto*, br. 51.

⁸³ Usp. *isto*, br. 54.

⁸⁴ Usp. *isto*, br. 55.

drugim.⁸⁵ U ovom potrošačkom društvu osjećaj ljepote je osiromašen i on tako gasi radost. Sve što postoji, postoji da bi se kupilo, posjedovalo i trošilo, uključujući i ljude, što predstavlja izrazitu opasnost za obiteljski život.⁸⁶ *Amoris laetitia* na nekoliko mjesta govori o važnosti prepoznavanja i odgajanja osobnih želja i osobnih očekivanja, kao i nužnosti njihova priopćavanja za zdrave bračne i obiteljske odnose. Pritom se ne propušta naglasiti da ništa nije promjenjivije, krhkije i nepredvidljivije od želja. Dokument bezuvjetno zahtijeva da mladi ljudi u pripremi za brak provjere jesu li jedno za drugo jer je brak iznimno ozbiljna stvar. Priprava je škola samoupoznavanja i izricanja samoga sebe drugomu. Nipošto nije ispravno o bitnim stvarima šutjeti kako bi se izbjegli eventualni sukobi ili neuspjesi. Sve ono bitno što se skriva, prešućuje ili lažno tolerira, kasnije redovito izbije kao uništavajući vulkan ili nepremostiva prepreka za nastavak zajedničkoga života.⁸⁷ Danas, nažalost, mnogi dolaze na vjenčanje, a da se pritom nisu ni upoznali. Imaju neka zajednička iskustva zabave, ali nisu pokazali sebe u pravom svjetlu te upoznali drugu osobu kakva ona uistinu jest.⁸⁸ Nijedan odnos u ljudskom životu ne prolazi bez tragova, pogotovo ljubavni, prijateljski i bračni odnosi. I ništa se tako ne odražava na zajednički život kao iskustvo voljenja ili nevoljenja u djetinjstvu. Mnogi prožive čitavo djetinjstvo, a da nikada nisu osjetili bezuvjetnu ljubav. To utječe na njihovu sposobnost povjerenja u druge i darivanju samih sebe. Neki nose traume iz djetinjstva, što se onda odražava na brak jer nisu osjetili da su ljubljani. Nije rijetkost susresti ljude koji kao da su nesposobni za ljubav ili neke koji kao da su rođeni uvrijeđeni i razmaženi, škrti u govoru, a još više u djelima ljubavi, koji se ne koriste osnovnim.⁸⁹ Iz navedenog proizlazi da je u obiteljima sasvim razumljiva česta pojava brojnih problema kada je jedan od članova emocionalno nezrela osoba jer još uvijek u sebi nosi ožiljke iz nekog prijašnjeg razdoblja života s kojima nije suočen. To mogu biti nesretno djetinjstvo ili mladost koji su plodno tlo za osobne krize koje na kraju štete braku.⁹⁰ Duboke rane u obitelji također nastaju kada dijete više ne osjeća da je za svoje roditelje dragocjeno i važno. Posljedica su mnoge teškoće na koje nailazi u svome kasnijem sazrijevanju. Ta fizička ili emocionalna odsutnost više boli od moguće kazne koju dijete može dobiti zato

⁸⁵ Usp. AL, br. 126.

⁸⁶ Usp. *isto*, br. 127.

⁸⁷ Usp. I. ŠARČEVIĆ, Neke smjernice za pastoral braka i obitelji prema aspostolskoj pobudnici *Amoris Laetitia* (I.) u: *Diacovensia*, 1(2021.)29, 57.

⁸⁸ Usp. AL, br. 210.

⁸⁹ Usp. I. ŠARČEVIĆ, Neke smjernice za pastoral braka i obitelji prema aspostolskoj pobudnici *Amoris Laetitia* (I.), 64.

⁹⁰ Usp. AL, br. 239.

što je nešto loše napravilo.⁹¹ Kada dijete nešto loše napravi, ono se mora kazniti, ali nikada na način da se na njemu iskaljuje vlastita agresivnost.⁹² S druge strane, djeca ili adolescenti kojima je sve pruženo i nisu naučili čekati kasnije razvijaju dublji korijen poroka da sve žele sad i odmah za sebe te postaju nesposobni za sebedarje koje je bitno za zajedništvo.⁹³

5. Adolescencija

Adolescencija je životno razdoblje obilježeno brojnim promjenama čije posljedice mogu uvelike obilježiti kasniji životni tijek i razvoj svake osobe. Mlada osoba ulazi u odraslu, zrelu dob i započinje svoj životni ciklus u punom opsegu.⁹⁴ U ovom se razdoblju odvija oblikovanje zrele, autonomne, kompetentne osobe, spremne za preuzimanje najzahtjevnijih životnih zadataka.⁹⁵ Termin „adolescencija“ dolazi od latinske riječi *adolescere*, a to znači „rasti prema zrelosti“. 1904. godine psiholog G. S. Hall prvi je dao naziv za adolescenciju (lat. *adolescencia* - mladost, mladenaštvo) i opisao ju kao razvojno razdoblje „bure i oluje“, „pobune“, „nemira“.⁹⁶ Prve vidljive promjene u adolescenciji su na tjelesnoj razini i vrlo su značajne jer su mnogostruke, odvijaju se brzo i zato imaju duboki utjecaj i na psihičkoj razini adolescenta. Riječ je o skupu tjelesnih promjena koje adolescenta postavljaju pred zadatak prihvatanja vlastitog tijela i ponovnog organiziranja vlastitog tjelesnog identiteta.⁹⁷ Tjelesne se promjene događaju u oba spola. Na tjelesne promjene utječu hormoni iz hipofize, hipotalamusa, kore nadbubrežne žlijezde i spolnih žlijezda. Kod dječaka se povećava muški spolni hormon, testosteron, koji uzrokuje povećanje dlakavosti i produblјivanje glasa. Kod djevojčica se povećava ženski spolni hormon, estrogen, koji dovodi do rasta grudi, zaoblјivanja bokova i *menarhe*, odnosno prve menstruacije.⁹⁸ U adolescenciji se događa prijelaz od konkretnog na hipotetičko-deduktivno mišljenje, koje adolescentu pomaže predstaviti sebe svijetu, ono što on jest i što bi želio biti. Ideje i koncepti, svijet apstraktnog mišljenja, postaju razumlјive na nov način. Oni omogućuju adolescentima da mogu misliti o procesu mišljenja, da mogu razvijati pretpostavke i razmišljati o budućnosti. Ove promjene

⁹¹ Usp. AL, br. 263

⁹² Usp. *isto* br. 269.

⁹³ Usp. *isto*, br. 275.

⁹⁴ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, Osijek, 2013., 36.

⁹⁵ Usp. A. TOMAC, *Psihopatološke specifičnosti adolescenata sa samoozljeđujućim ponašanjem*, Disertacija, Zagreb, 2015., 5.

⁹⁶ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 163.

⁹⁷ Usp. P. GAMBINI, Traženje identiteta i smisla u adolescenciji, u: *Kateheza*, 4(2005.)27, 336.

⁹⁸ Usp. V. RUDAN, Normalni adolescentni razvoj, u: *Medix*, 10(2004.)52, 36-37.

pridonose osjećaju samodostatnosti, jasnije sagledavaju unutarnji i vanjski, stvarni svijet i uviđaju složenost njihovog međusobnog odnosa.⁹⁹ Adolescencija je razdoblje u kojemu se događa prijelaz usmjerenja od roditelja prema vršnjacima. Roditelj je stavljen pred zahtjevom adolescenta za autonomijom i uključivanjem u društvo. Adolescencija je, također, prijelaz od identiteta koji je u potpunosti odraz prosudbe drugih (posebice roditelja) prema identitetu koji je odraz samoga sebe, pri čemu vlastite prosudbe nude definiciju samoga sebe.¹⁰⁰ Iz toga proizlazi da su spremniji analizirati i ispravljati neke roditeljske vrijednosti, sami prosuđivati jesu li određena emocionalna stanja, ponašanja i stavovi, prihvatljivi ili neprihvatljivi. Razvijaju sposobnost samokritike i nošenje s vlastitim pozitivnim i negativnim emocionalnim stanjima.¹⁰¹ Tim se prijelazom događa odbacivanje autoriteta i roditeljske kontrole. U adolescenciji je izraženo buntovništvo, ispituju se granice i veća je sklonost naglim promjenama raspoloženja. Proživljavajući unutarnje sukobe, adolescenti prolaze i sukobe s okolinom.¹⁰² Važno je spomenuti nagle promjene koje se događaju u raspoloženju i ponašanju adolescenata, od idealiziranog i romantičnog zanosa do mrzovolje i tjeskobe, ljutnje i nepredvidive preosjetljivosti. Adolescenti se osjećaju drugačije od onog kako su se osjećali kao djeca, što izaziva osjećaj zbunjenosti, kako za njih tako i za one oko njih.¹⁰³ Fizičke i spolne promjene te intelektualni razvoj jesu hod prema samostalnosti i uključivanju u društvo koje adolescenta potiču na spoznavanje sebe kao osobe sa specifičnim identitetom. Adolescent stvara sliku o samome sebi, otkriva vlastite sposobnosti i ograničenja te se usmjeruje prema vlastitim ciljevima i osobnim idealima. U ovome je razdoblju važan pojam samopoštovanja, koje se razvija kroz kompetentnosti koju adolescent pokazuje u nekim značajnim područjima, kao i o tome kako to sve vrednuju osobe oko njega.¹⁰⁴ Iz svega navedenog vidljivo je da su tjelesne promjene, definiranje zdravog spolnog identiteta, uspostavljanje ravnoteže kod naglih promjena raspoloženja, razvoj autonomije, odnosi s vršnjacima i okolinom, razvoj osobnog identiteta, stjecanje samopouzdanja i samostalnosti glavne zadaće adolescencije.

⁹⁹ Usp. P. GAMBINI, Traženje identiteta i smisla u adolescenciji, 337.

¹⁰⁰ Usp. *isto*, 337.

¹⁰¹ Usp. A. TOMAC, *Psihopatološke specifičnosti adolescenata sa samoozljeđujućim ponašanjem*, 7.

¹⁰² Usp. K. DODIG - ČURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 36.

¹⁰³ Usp. A. TOMAC, *Psihopatološke specifičnosti adolescenata sa samoozljeđujućim ponašanjem*, 3.

¹⁰⁴ Usp. P. GAMBINI, Traženje identiteta i smisla u adolescenciji, 338.-339.

6. Teorije adolescencije

Važno je navesti različite psihologijske teorije o adolescenciji jer ni jedna teorija nije cjelovita i završena definicija adolescencije, ali složenost ovih teorija približava kvalitetniju sliku kroz kompleksno adolescentsko razdoblje, koje je specifično i jedinstveno sa svojim socijalnim i biologijskim obilježjima. Definiranje adolescentskog razdoblja i donošenje tumačenja različitih psihologijskih teorija, također pomaže prepoznati pojave poremećaja u adolescenciji, kao što su iskazivanje agresivnosti te nasilje i samoozljeđivanje.

6.1. Biološke teorije

Biološka je teorija utemeljena na evolucijskoj teoriji C. Darwina, kao i na biogenetskoj teoriji adolescencije G. S. Hallova. Geni su glavni čimbenici razvojnog napredovanja jedinke od jednog do drugog stadija. Osnovno je u biološkim pristupima da se adolescencija određuje kao vrijeme ubrzanog tjelesnog i spolnog sazrijevanja koje ima niz psiholoških i socijalnih posljedica.¹⁰⁵

6.2. Psihoanalitičke teorije

Psihoanalitičke se teorije temelje na psihoanalitičkoj teoriji S. Freuda koja govori o strukturi ličnosti koja se razvija tijekom pet stadija psihoseksualnog razvoja. Nagoni i želje, kojih osoba nije svjesna, imaju ključnu ulogu u objašnjenju ponašanja i oni su dominantan dio ličnosti. Svi psihoanalitički pristupi kasnije obuhvaćaju tri ključne teme koje se odnose na nagone, instinkte i motive koji imaju značajnu ulogu u razvoju ličnosti.¹⁰⁶

6.3. Psihosocijalne teorije

Vodeći teoretičari, K. Lewin, E. Erikson i R. Havighurst, počeli su naglašavati važnost interakcije biološke strukture osobe i njezine okoline, odnosno kulturnog sustava u kojem živi. Osoba i njezina okolina u neprestanoj su interakciji. U adolescenciji je psihološki prostor nestabilan ponajviše zbog toga što je status adolescenta dvojak: dijelom su djeca, a dijelom odrasli. Značajne osobe (roditelji, nastavnici), ali i drugi,

¹⁰⁵ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 165.

¹⁰⁶ Usp. *isto*, 165.

odnose se prema adolescentima ambivalentno, tretirajući ih malo kao djecu, a malo kao odrasle osobe. To u adolescenata pobuđuje ambivalentnost i uznemirenost.¹⁰⁷

6.4. Razvojno-kognitivne teorije

Razvojno-kognitivne teorije usmjerene su na proučavanje razvoja procesa poznavanja u adolescenciji. Najvažniji predstavnik navedene teorije jest J. Piaget. Usmjerio se na racionalne aspekte razvoja misaonih procesa, na strukturu inteligencije i na razvoj logičkog mišljenja. Mišljenje adolescenata karakteriziraju kombinatorika, implikacija, inkompatibilnost, eksperimentalno dokazivanje i apstraktno rezoniranje. Kognitivni razvoj, u adolescenciji, mladima omogućuje drugačiju procjenu ne samo fizičkog nego i socijalnog svijeta u kojem žive¹⁰⁸.

6.5. Teorije učenja

Temeljni koncept teorije učenja po modelu u kojem je pojedinac svjestan i posljedica svoga ponašanja. Posebno ih je zanimao razvoj agresivnog ponašanja, odnosno mehanizmi učenja koji djeluju na taj razvoj. Pokazalo se da agresivni dječaci nisu samo od modela učili agresivno ponašanje, već su imali i skromne mogućnosti procesuiranja informacija koje bi im pomogle spoznati jesu li namjeravane akcije drugih osoba neprijateljske ili prijateljske. Jedan od predstavnika teorija učenja jest B. F. Skinner, američki psiholog poznat po teoriji opetovanog učenja. Što znači da iza svakog ponašanja slijede posljedice, a narav posljedica može promijeniti buduće ponašanje.¹⁰⁹

6.6. Ekološko-kontekstualističke teorije

Temelje se na ekologiji koja proučava kompleksne sustave odnosa i međuovisnosti bioloških organizama i socijalno-fizičkih okolnosti koje oblikuju organizam. Makrosustav je kultura i subkultura u kojoj adolescent živi. Kada se dogode promjene u makrosustavu, potiču se i promjene u sastavnicama drugih sustava, pa onda i promjene u generaciji mladih, ponajprije u vrijednosnom i ponašajnom smislu.¹¹⁰

¹⁰⁷ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 165.

¹⁰⁸ Usp. *isto*, 165.

¹⁰⁹ Usp. *isto*, 166.

¹¹⁰ Usp. *isto*, 166.

7. Agresivnost

Agresivnost dolazi od lat. *ad-gendi* što znači približiti se, ići prema. Pretpostavlja susret suradnje ili konflikta. Agresivnost je dispozicija ili energija koja je vlastita čovjeku, koja se izražava u najrazličitijim individualnim i kolektivnim oblicima samopotvrđivanja. Ona treba biti kontrolirana i integrirana na emocionalnom i racionalnom području ljudske osobnosti, u suprotnom dobiva destruktivni karakter.¹¹¹ Agresija se može, ali i ne mora, javiti u obliku agresivnog ponašanja, može i ne mora biti usmjerena prema odgovarajućem cilju, može biti motivom konstruktivnog¹¹², kao i destruktivnog ponašanja, može služiti i drugim potrebama osim onoj da uništi.¹¹³ No, agresija se uglavnom definira kao ponašanje koje za svoj cilj ima ozljeđivanje ili razaranje, a kao popratne afekte srdžbu ili mržnju.¹¹⁴ U patološkom smislu postoji „otvorena“ agresivnost koja se definira kao otvoreni čin sukobljavanja, povezan s fizičkim nasiljem, a postoji i „prikrivena“ agresivnost koju karakteriziraju prikriveni agresivni postupci, npr. krađe i slično. Također, „reaktivna“ agresivnost koju obilježavaju agresivno djelovanje na neki izvanjski podražaj, događaj ili ponašanje koje izaziva veliku količinu bijesa te uključuje pokazivanje neprijateljskih agresija s udjelom osвете. Zatim, „proaktivna“ agresija koja namjerno i planirano koristi agresivno ponašanje da bi se postigao neki cilj. Postoji „relacijska“ agresivnost koja uključuje nanošenje štete drugima zbog uništavanja veza, prijateljstava, pripadnosti skupini ili osjećaja prihvaćenosti, te „instrumentalna“ i „neprijateljska“ agresivnost koja pruža agresoru nagrade ili prednosti povezane s neugodom žrtve. U patološkom smislu glavni je cilj agresivnosti nanijeti žrtvi bol ili štetu.¹¹⁵ Agresija se može prikriti u pasivnom obliku kao što je npr. besposličarenje ili sporo pokoravanje zahtjevima roditelja.¹¹⁶

¹¹¹ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, Zagreb, 2018., 84-86.

¹¹² Agresivnost je nužna, dobrodošla i očekivana, nijansirana u širokom spektru ličnosti i ponašanja u našim životima, od njegova početka do kraja. U pozitivnom smislu *reaktivna* agresivnost će nas spasiti kada nas netko napada, pripremit će nas na adekvatan odgovor kada vidimo da je netko ugrožen, *instrumentalno* će nam pomoći da prodamo velik projekt i osiguramo dobit našeg poduzeća ili da zabijemo gol, a *kao osobina* može pomoći da se dobro iscenkamo na tržnici. Usp. H. RAŠIĆ RADAUŠ, *Zdrava ličnost - Što agresivnost ima s tim?* Dostupno na: <https://zgpd.hr/2019/04/17/zdrava-licnost-sto-agresivnost-ima-s-tim/> (13. 9. 2022.)

¹¹³ Usp. C. WENAR, *Razvojna psihopatologija i psihijatrija - od dojenačke dobi do adolescencije*, Jastrebarsko, 2002., 60.

¹¹⁴ Usp. *isto*, 57.

¹¹⁵ Usp. C. A. ESSAU, J. CONRADT, *Agresivnost u djece i mladeži*, Zagreb, 2006., 17-21.

¹¹⁶ Usp. C. WENAR, *Razvojna psihopatologija i psihijatrija - od dojenačke dobi do adolescencije*, 60.

7.1. Nasilje u adolescenciji

Termin nasilje dolazi od lat. *violentia* čiji je semantički korijen *vis*, što znači snaga u smislu prekomjerne sile. Nasilje je problematično ponašanje kojemu je cilj nanositi štetu živom biću.¹¹⁷ U užem smislu, nasilje jest uporaba sredstava fizičke prisile radi nanošenja štete i prisiljavanja na određeno ponašanje. U širem smislu obuhvaća i upotrebu sredstva psihičke prisile radi nanošenja štete, povređivanja ili zastrašivanja osobe.¹¹⁸ U adolescenciji se nasilje najčešće očituje prema ljudima i životinjama. Manifestira se izazivanjem fizičkih sukoba te korištenjem predmeta kojima se mogu nanijeti drugima ozbiljne povrede. Nasiljem se učestalo pokazuje fizička okrutnost prema ljudima ili fizička okrutnost prema životinjama. Izražava se kada osoba sudjeluje u pljačkama, ucjenjuje druge osobe te prisustvuje razbojstvima. Nasilne osobe prisiljavaju druge osobe na seksualne aktivnosti, uništavaju imovinu. Neprihvatljivim ponašanjem ozbiljno krše pravila ponašanja kao što je bježanje od kuće ili škole te izbjegavaju školske obveze.¹¹⁹ U adolescenciji iskazivanje nasilja dominira kroz verbalno izražavanje srdžbe sarkazmom, davanje pogrdnih imena, prostačenje, zadirkivanje i ponižavanje. Nakon izljeva bijesa obično slijedi zlovolja. Situacije koje često izazivaju srdžbu i potiču na nasilno ponašanje u adolescenciji jesu: nepravedno postupanje s adolescentom, diranje u nečija prava, uskraćivanje privilegija, ponašanje prema adolescentu kao prema djetetu te nesposobnost postizanja ciljeva.¹²⁰ Nasilna djeca su osobe s malo ili vrlo malo ponosa, nisu uklopljena u sredinu i zajednicu općenito, emocionalno su slabije prilagođeni, neshvaćeni od vršnjaka, verbalni zlostavljači, boljih kognitivnih sposobnosti, imaju nedostatak empatije ili suosjećanja za druge. Nasilne osobe imaju kompulzivnu potrebu kontrolirati druge, emocionalno su nezreliji, imaju česte promjene raspoloženja, nedosljedni su, impulzivni, s pozitivnim stavovima prema agresiji i nasilju općenito. Također, nasilne su osobe obično tjelesno snažnije, lakše sklapaju prijateljstva te često imaju podršku druge djece u razredu ili skupini.¹²¹ U našem su društvu dječaci redovito agresivniji i to više iskazuju fizičku agresivnot nego djevojčice, koje su više usmjerene na verbalnu agresiju.¹²² Nedostatak grižnje savjesti ili osjećaja krivnje često prati agresivne i nasilne osobe. Nasilne osobe rijetko osjećaju krivnju kad učine nešto loše. Ne

¹¹⁷ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 84-86.

¹¹⁸ Usp. [nasilje | Hrvatska enciklopedija](#) (28. 4. 2022.)

¹¹⁹ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIC i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 62-63.

¹²⁰ Usp. C. WENAR, *Razvojna psihopatologija i psihijatrija - od dojenačke dobi do adolescencije*, 59.

¹²¹ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIC i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 178.

¹²² Usp. C. WENAR, *Razvojna psihopatologija i psihijatrija - od dojenačke dobi do adolescencije*, 59.

pokazuju kajanje nakon što su nekoga povrijedili i ne brinu za posljedice nepoštivanja pravila. Okrutnošću i nedostatkom empatije zanemaruju i ne mare za osjećaje drugih, drski su i nezainteresirani za uspjeh. Uglavnom nasilne osobe ne pokazuju zabrinutost zbog lošeg ili problematičnog uspjeha u školi jer su površnog ili manjkavog sentimenta. Iskazivanje emocija koriste za osobnu dobit.¹²³

7.2. Samoozljeđivanje u adolescenciji

Stručnjaci su zabrinuti za porast broja suicida i samoozljeđivanja kod mladih. Upozoravaju da se sve više susreću s djecom kojoj nedostaje roditeljske ljubavi i pažnje. Raspada se svaki četvrti brak u Hrvatskoj, a skladnim obiteljskim odnosima ne mogu se pohvaliti ni svi oni koji su još u braku.¹²⁴

Za samoozljeđivanje se može reći da je autoagresivnost, odnosno nasilje usmjereno prema sebi u različitim oblicima. Zbog stigmatizacije u društvu samo mali broj zatraži pomoć i liječenje. U ovom se radu proučava ovaj kompleksni fenomen.

7.2.1. Nesuicidalno i suicidalno samoozljeđivanje

Samoozljeđivanje je namjerni čin nanošenja fizičkih ozljeda na vlastitom tijelu, pri čemu se mogu prepoznati dva tipa samoozljeđujućeg ponašanja i definirati njihovu temeljnu razliku prema motivu čina. DMS 5 donosi tu razliku i definira ju kao nesuicidalno samoozljeđivanje i samoozljeđivanje sa suicidalnim ponašanjem. Prema DMS 5, nesuicidalno samoozljeđivanje jest čin ponavljanog nanošenja plitkih, ali bolnih ozljeda po površni tijela, s namjerom da se smanje negativne emocije (napetost, tjeskoba, samopredbacivanje) ili se čin shvaća kao zaslužen samokažnjavanje. Osoba samim činom želi izazvati osjećaj olakšanja. Kod samoozljeđivanja sa suicidalnim ponašanjem izražena je želja za smrću i olakšanjem. Nesuicidalno samoozljeđivanje najčešće vodi suicidalnom ponašanju jer se učestalim ponavljanjem metoda nesuicidalnog samoozljeđivanja povećava navika osobe na bol i sposobnost nanošenja smrtonosnih ozljeda.¹²⁵

¹²³ Usp. V. JUKIĆ, G. ARBANAS, *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje*, Jastrebarsko, 2014., 470-471.

¹²⁴ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 33.

¹²⁵ Usp. V. JUKIĆ, G. ARBANAS, *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*, 803-805.

7.2.2. Rizični čimbenici samoozljeđujućeg ponašanja u adolescenciji

Čimbenik rizika jest stanje ili okolnost koja povećava vjerojatnost da će se kod osobe razviti određeni oblik autodestruktivnog ponašanja. Autodestruktivno ponašanje je ponavljano, svojevoljno ozljeđivanje vlastitog tijela bez trenutačne suicidalne namjere.¹²⁶ Obitelj u adolescenciji ima važnu ulogu te je iz toga razloga važno obratiti pozornost na obiteljsku situaciju kod adolescenata koji su razvili autodestruktivno ponašanje jer negativni utjecaji u obitelji ostavljaju duboke posljedice na adolescente i predstavljaju visok rizik za samoozljeđujuće ponašanje u adolescenciji. To može biti rastava roditelja, samohrano roditeljstvo, nasilje u obitelji, smještaj u dom ili u udomiteljsku obitelj. Poteškoće u komunikaciji roditelja i djeteta, loša roditeljska podrška, odrastanje bez roditeljske topline, visoka očekivanja roditelja od djeteta. Nezaposlenost roditelja i loši socioekonomski uvjeti te slučaj samoozljeđivanja ili suicida u obitelji.¹²⁷ Često se, pri proučavanju razvoja poremećaja u ponašanju kod djece, primjećuju problemi u komunikaciji između roditelja i djece. Zapaža se da je neučinkovita komunikacija u obitelji povezana s emocionalnim problemima adolescenata te posebno povezana s razvojem poremećaja u ponašanju i s njim povezanim agresivnim ponašanjem. Neučinkovita komunikacija u obitelji može predstavljati ozbiljan rizik za odnose među članovima obitelji te može pojačati i podržati devijantno ponašanje.¹²⁸ Nezainteresiranost i ravnodušnost u obitelji te hladnoća, negativni emocionalni stavovi i loša raspoloženja narušavaju zdrav obiteljski život. To često dovodi do netočnog zapažanja osjećaja drugih u obitelji i neprimjerenog reagiranja na njih.¹²⁹ Zbog loših odnosa adolescenti počinju potiskivati ili skrivati osjećaje, što uzrokuje nesuglasice i konflikte te onemogućuje uspješnu komunikaciju. Neki pokušavaju izbjeći ili ignorirati svoje osjećaje. Potiskivanje emocija dovodi osobu do samootuđenja, čini osobu konfuznom u definiranju motiva i iskripljuje njezino ponašanje.¹³⁰ U adolescenciji važnu ulogu imaju prijateljski odnosi. U skladu s tim, vršnjačko nasilje, neprihvatanje od strane prijatelja, sukobi s prijateljima i razočaranje u ljubavnim odnosima mogu, također, dovesti do samoozljeđivanja u adolescenciji. Izloženost negativnim životnim utjecajima povećava rizik

¹²⁶ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 203.

¹²⁷ Usp. *isto*, 214-215.

¹²⁸ Usp. M. FERİĆ, A. ŽIZAK, Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih, u: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 1(2004.)40, 28.

¹²⁹ Usp. M. BRATANIĆ, Nova komunikacija u obitelji, u: *Obnovljeni život*, 6(1992.)47, 570.

¹³⁰ Usp. *isto*, 582.

autodestruktivnog ponašanja u adolescentskoj dobi.¹³¹ Negativni životni utjecaji, u ovome osjetljivom životnom razdoblju, mogu dovesti do osjećaja zarobljenosti, poraza, nedostatka pripadnosti, izolacije, razvijanju vlastitih nerealnih i visokih očekivanja, perfekcionizma, samokritičnosti i niskog samopouzdanja, osjećaja beznađa te depresije i impulzivnosti.¹³² Neka su istraživanja pokazala da su adolescenti koji su razvili samoozljeđujuće ponašanje sa suicidalnom namjerom doživjeli rano i više uzastopno stresnih životnih događaja i tako razvili odbojnost prema životu. Visok rizik kod samoozljeđujućeg ponašanja sa suicidalnom namjerom ima fizičko i seksualno zlostavljanje adolescenata.¹³³ Među mladim osobama može se dogoditi da se grupiraju zajedno s ciljem međusobnog suosjećanja u stresnim situacijama i kao odgovor na stresnu situaciju razvija se samoozljeđujuće ponašanje u grupi. Iz toga se može, također, razviti samoozljeđivanje drugih kao model ponašanja ranjivih osoba.¹³⁴ Samoozljeđivanje je češće kod adolescentica s poremećajem u prehrani, i to najčešće kod adolescentica s dijagnozom bulimije ili anoreksije nervoze. Samoozljeđivanju su također sklone adolescentice depresivnog raspoloženja, sklone zloupotrebi i konzumiranju psihoaktivnih tvari, lošijeg školskog uspjeha i narušenih odnosa s roditeljima i vršnjacima.¹³⁵ Adolescenti skloni češćem samoozljeđivanju najčešće imaju i viši stupanj agresivnosti i impulzivnosti. Anksioznost i impulzivno ponašanje kod adolescenata oba spola često je povezano s autodestruktivnim ponašanjem i sa suicidalnim rizikom.¹³⁶

7.2.3. Sredstva i metode samoozljeđivanja kod adolescenata

Sredstva koja adolescenti koriste u samoozljeđivanju jesu: žilet, nož, staklo, metal i drugi oštri predmeti, šiljasti predmeti (šestar), svijeća, šibica, opušci cigareta. Različite su metode nanošenja samoozljeda: rezanje, paljenje, grebanje i udaranje po tijelu, guranje predmeta kroz šupljine u tijelu, udaranje teškim predmetom, namjerno lomljenje kostiju i ostavljanje masnica po tijelu, čupanje za kosu. Najčešća područja ozljeda su ruke,

¹³¹Usp. I. BAETENS, L. CLAES, J. MUEHLENKAMP, H. GRIETENS, P. ONGHENA, Non-Suicidal and Suicidal Self-Injurious Behavior among Flemish Adolescents: A Web-Survey, *Archives of Suicide Research*, 15(2011.)1, 62. (<https://doi.org.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/10.1080/13811118.2011.540467>, 28. 7. 2018.)

¹³²Usp. K. HAWTON, E. K. SAUNDERS, C. R. O'CONNOR, *Self-harm and suicide in adolescents*, *The Lancet*, 379(2012.)9834, 2375. (<https://www.sciencedirect-com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/science/article/pii/S0140673612603225>, 06.07.2018.)

¹³³Usp. I. BAETENS, L. CLAES, J. MUEHLENKAMP, H. GRIETENS, P. ONGHENA, Non-Suicidal and Suicidal Self-Injurious Behavior among Flemish Adolescents, 64.

¹³⁴Usp. K. HAWTON, E. K. SAUNDERS, C. R. O'CONNOR, *Self-harm and suicide in adolescents*, 2375.

¹³⁵ Usp. K. DODIG - ČURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 214.

¹³⁶ Usp. *isto*, 218.

zglobovi, noge, prsa, bedra, trbuh i genitalije. Ako adolescenti razviju samoozljeđujuće ponašanje, rezanjem po tijelu, stvaraju visoki rizik prema suicidalnom ponašanju i pokušajima samoubojstva. To se događa kod čestog nanošenja samoozljeda na području ručnoga zgloba.¹³⁷

8. Mogući odgovori na nasilje

Mlade osobe često u adolescenciji dolaze u dodir s kompleksnim emocijama te različitim situacijama u obitelji, školi i prijateljima. Roditelji često ne znaju reagirati na njihovo burno izražavanje emocija ili moguću zatvorenost prema obitelji. Važno je da roditelji s adolescentima imaju otvorenu komunikaciju i pokazuju svoje emocije. Roditelji su primjer i trebaju pokazati da suočavanje s emocijama i stanjima, s kojima se adolescenti suočavaju, nije loše i sramotno. Obitelj je škola učenja nošenja s konfliktnim situacijama i krizama. Roditeljska je uloga dati do znanja da su tu za svoje adolescente i da im pružaju podršku. Važno je razviti zdravo ozračje u obitelji kako bi se adolescenti osjećali sigurno te kako bi se spriječili negativni osjećaji, koji mogu dovesti do autoagresivnosti ili heteroagresivnosti u adolescenciji.

Odgoj djece jedan je od temeljnih izazova s kojima se suočavaju današnje obitelji, a suvremena kultura i veliki utjecaj medija čine ga zahtjevnijim i kompleksnijim. Papa Franjo naglašava važnost cjelovitog odgoja djece kao osobitog prava i dužnosti roditelja. Odgoj nije samo zadaća ili teret, nego bitno i neotuđivo pravo koje su roditelji pozvani braniti i nitko nema pravo tražiti da im se to uskrati.¹³⁸

8.1. Komunikacija kao priopćavanje drugome

Jedan od važnih načina da se osoba očituje drugoj jest komunikacija. Ona je neizbježna i dio je ljudske svakodnevice. Ljudi komuniciraju svakodnevno, na različite načine i s različitim ljudima. Ona je stalna i sveprisutna. Sasvim je sigurno da međuljudska komunikacija ima veliki utjecaj na kvantitetu i kvalitetu odnosa u koju su ljudi uključeni. Ona se odvija u dva smjera te uključuje nastojanje da se razumiju misli i osjećaji osobe koja ih izražava i govori te odgovara na njih od strane drugoga na djelotvoran način. Komunikacija je proces do kojega dolazi uvijek kada su barem dvije osobe u kontaktu. Nadalje, komunikacija znači priopćiti, prenijeti, učiniti znanim, dati i

¹³⁷ Usp. K. DODIG - ĆURKOVIĆ i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, 205.

¹³⁸ Usp. s. A. M. BEGIĆ, K. DADIĆ, *Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici Amoris Laetitia - teološka i pedagoška perspektiva*, 205.

primiti informaciju. Riječ "komunikacija" dolazi od lat. *communicatio* što znači priopćivanje, razgovor. Stoga ljudi u komunikaciji pokušavaju uspostaviti zajedništvo s pojedincem ili grupom.¹³⁹ Komunikacija zahtijeva sposobnost poklanjanja pažnje onome što drugi ljude misle i što osjećaju. Drugim riječima, važan dio komunikacije nije samo govoriti, nego slušati što drugi govore.¹⁴⁰ „Molim“, „hvala“ i „oprosti“ tri su važne riječi koje se spominju u kontekstu govora o ljubavi, koja se očituje i raste u obitelji. To su ključne riječi za odgoj djeteta. Kako bi obitelj sazrijevala i rasla, drugi bitan element jest dijalog, koji je povlašteno i prijeko potrebno sredstvo za življenje, izražavanje i sazrijevanje u ljubavi i u bračnom i u obiteljskom životu. Komunikacija može biti uvjetovana načinom na koji se postavljaju pitanja i kako se odgovara na njih, ton kojim se služi, kao i sam trenutak. Prijeko je potrebno razviti stajališta, izdvojiti kvalitetno vrijeme, biti spreman strpljivo i pozorno slušati drugoga što želi reći i zahtjev je samodiscipline da se ne počne govoriti prije nego dođe pravi trenutak.¹⁴¹ U komunikaciji je važno istaknuti slušanje cijelim svojim bićem, što znači da uspješnu komunikaciju čini znati se spustiti na razinu druge osobe, povezati se s drugim te prihvatiti drugoga. Kada se kaže da se u komunikaciji slušaju osobe cijelim svojim bićem to također znači truditi se razumjeti sugovornika, osluhnuti njegove izgovorene riječi i način na koje su izgovorene te promatrati govor tijela sugovornika. Uspješna komunikacija zahtijeva pokušati otkriti osjećaje, želje i potrebe sugovornika. U komunikaciji je važno kakvu je interpretaciju sugovornik dao našim riječima.¹⁴² Potrebno je, također, jasno pokazati svoje misli, želje i potrebe, ali poštovati sugovornika i njegov svjetonazor te paziti da se ne koriste optužujuće riječi.¹⁴³ Za komunikaciju su važne tri komponente: osoba koja izriče poruku, poruka sama po sebi i osoba koja poruku prima. Ako i jedna od ovih komponenti nije prisutna ili nije adekvatna, učinkovita komunikacija se ne može dogoditi.¹⁴⁴ Same informacije u komunikaciji su neutralne, no ljudi ih opažaju i daju značenja, odnosno interpretiraju. Interpretacija je ključna točka emocionalnog života. Ona određuje kvalitetu osjećaja. Kada ljudi nešto zapaze ili dobiju informaciju, nesvjesno daju toj informaciji određeno značenje. Tumačenje informacije dolazi od svakog pojedinca. Kakvu interpretaciju daje sadržaju kojeg dobivaju za nju, pojedinci su osobno

¹³⁹ Usp. M. FERİĆ, A. ŽIŽAK, Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih, 25.

¹⁴⁰ Usp. *isto*, 27.

¹⁴¹ Usp. s. A. M. BEGIĆ, K. DADIĆ, Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici Amoris Laetitia - teološka i pedagoška perspektiva, 205.

¹⁴² Usp. M. BRATANIĆ, Nova komunikacija u obitelji, 571.

¹⁴³ Usp. *isto*, 572.

¹⁴⁴ Usp. M. FERİĆ, A. ŽIŽAK, Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih, 26.

odgovorni.¹⁴⁵ Na interpretiranje također utječu perspektive, pretpostavke, emocionalni stavovi. Za interpretaciju tuđeg ponašanja nije svejedno imati stav da su ljudi dobronamjerni ili stav da su zlonamjerni, osjeća li se simpatija i ljubav prema njima ili antipatija, pa čak i mržnja.¹⁴⁶ Osjećaji su uvjetovani interpretacijama. Kontrolirajući interpretacije mogu se kontrolirati i osjećaji. Mijenjajući interpretaciju mijenjaju se osjećaji. Interpretacija izaziva u ljudima emocionalno stanje. Ona je odredila značenje onoga što je primljeno kao informacija.¹⁴⁷ Osim triju komponenata koje sadrži komunikacija, ona može biti verbalna i neverbalna. Verbalna se komunikacija sastoji od riječi koja može biti izgovorena ili napisana. Neverbalnu komunikaciju čini govor tijela kao što je izraz lica, položaj tijela, geste ili ton glasa.¹⁴⁸

Mikrokozmos, nazvan obitelj, satkan je od nevidljivih interakcija koje svoj vidljiv oblik dobivaju u komunikacijskim vezama. Uzajamno povjerenje, međusobna naklonost i empatijsko razumijevanje nevidljivi su ljudskom oku i nečujni ljudskom uhu. Ali zato boja i modulacija glasa, kretanje ruke, sjaj oka, smiješak i toplina dodira je ono što se čuje, vidi i osjeti. Znati prepoznati svoje i tuđe osjećaje i umjeti adekvatno reagirati na njih, osnova je ne samo za uspješniju obiteljsku komunikaciju, već i za sretniji i radosniji život u obitelji.¹⁴⁹ Obitelj je ona zajednica u kojoj se prvotno odgajaju osjećaji, koji životu daju autentičnost i istinsku vrijednost. Osjećaji su bitni za ljudsko postojanje. Čovjek bez osjećaja nije čovjek. Djeca koja se osjećaju voljena, osjećat će sigurnost i na prihvatljiv i adekvatan način reagirat će na zahtjeve sredine i prilagođeno se ponašati.¹⁵⁰ Komunikacija uključuje riječ „asertivnost“, lat. *asserere*, što znači prisvojiti ili tvrditi. Asertivnost je značajka ponašanja ili osobina ličnosti koja se očituje u djelatnoj obrani svojih prava ili pogleda. U hrvatskom jeziku tom izrazu najbolje odgovaraju izrazi povjerenje u sebe, samopouzdanje ili samosvijest. Prema mišljenju nekih psihologa asertivnost je optimalno ponašanje koje se nalazi na sredini između pasivnosti i agresivnosti.¹⁵¹ U asertivnoj poruci ne iskazuju se samo svoji osjećaji, potrebe i želje, već se pokazuje i razumijevanje osjećaja, potreba i želja druge osobe. Asertivnom porukom iskazuje se razumijevanje potreba druge strane, ali i da se potrebe jedne i druge strane ne

¹⁴⁵ Usp. M. BRATANIĆ, Nova komunikacija u obitelji, 579.

¹⁴⁶ Usp. *isto*, 581.

¹⁴⁷ Usp. M. BRATANIĆ, Nova komunikacija u obitelji, 581.

¹⁴⁸ Usp. M. FERIĆ, A. ŽIŽAK, Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih, 26.

¹⁴⁹ Usp. M. BRATANIĆ, Nova komunikacija u obitelji, 570.

¹⁵⁰ Usp. *isto*, 575.

¹⁵¹ Usp. [asertivnost | Hrvatska enciklopedija](#) (17. 5. 2023.).

slažu te da se mora inzistirati da druga osoba poštuje ono što pojedinci od nje traže. Naglašavajući da se prepozna kako se druga osoba osjeća te se stavlja na znanje drugoj osobi da je se čuje i da se poštuju njene potrebe i različitost od drugih potreba.¹⁵² U komunikaciji se, također, mogu razlikovati „TI poruke“ i „JA poruke“. „TI poruke“ su usmjerene na drugu osobu, govore o drugoj osobi i često etiketiraju drugu osobu po nekim njenim osobinama. Naglasak je na tome kakva je druga osoba po mišljenju drugih. „TI poruke“ u sebi imaju negativnu poruku i učinak.¹⁵³ „JA poruke“ imaju jasnu formu. „JA porukom“ govori se o sebi, a ne o drugoj osobi i preuzima se odgovornost za ono što mi želimo. Najteži dio takve poruke je poznavati sebe, svoj osjećaj i svoju potrebu.¹⁵⁴ Da bi se održala dobra razina komunikacije i zdrava interakcija, mora se očekivati i prihvatiti konflikt (bol, bijes, tuga, ljubomora, mržnja) kao i pozitivne osjećaje koji dolaze s pravom, snažnom i intimnom razmjenom. Često je teško prepoznati i izraziti osjećaje zbog difuznosti, neodređenosti, nesvjesnosti ili pak manjka riječi. Također, teško je izraziti osjećaje zbog rizika odbijanja ili ismijavanja. Što su osjećaji intimniji, to je rizik veći. Točno i konstruktivno izražavanje osjećaja vrlo je delikatan aspekt uspostavljanja i održavanja odnosa s drugim ljudima, pa tako i među članovima obitelji.¹⁵⁵ Kako razviti umijeće izražavanja osjećaja i kako se senzibilizirati za osjećaje drugih? Da bi se izrazili osjećaji, treba ih se prihvatiti, priznati i tako ih postati svjesni. Sve dok se osjećaje ne osvijesti, pojedinci su u njihovoj vlasti. Ako se odbije priznati i prihvatiti osjećaje, ne može ih se ni verbalizirati. Odbijanje prihvaćanja vlastitih osjećaja pokreće nesvjesne mehanizme psihe koji tendiraju da se negativni i neprihvatljivi osjećaji, u samim pojedincima, pripisuju drugima te projiciraju na druge i u skladu s tim motiviraju ponašanje. Osvijestiti svoje osjećaje znači moći razlučiti svoje osjećaje i motive svog ponašanja od tuđih osjećaja i motiva, ali znači prihvatiti sebe kakvi jesmo te dopustiti to i drugima.¹⁵⁶ Osvijestiti i ovladati osjećajima ima svoje aspekte, a to su opažanje, interpretiranje, doživljavanje, namjeravanje i izražavanje. Važno je poznavati ove aspekte kako bi se uspostavila uspješna i adekvatna interpersonalna komunikacija općenito, pa i u obitelji.¹⁵⁷ Dopustiti da se osjećaji dogode, znači ovladati njima, učiniti ih svjesnima,

¹⁵²Usp. T. DEJANOVIĆ ŠAGADIN, *Poboljšaj svoju komunikaciju – JA poruka i asertivna poruka*. Dostupno na: <https://www.tesa.hr/poboljsaj-svoju-komunikaciju-ja-poruka-i-asertivna-poruka/> (17. 5. 2023.)

¹⁵³Usp. *Isto*. (primjer *TI poruke*: „Ti nikad ne želiš ići tamo gdje ja hoću.“)

¹⁵⁴Usp. *Isto*. (primjer *JA poruke*: „Ljuta sam kad ne dođeš na vrijeme kad se dogovorimo zato što mi se onda čini kao da ne poštuješ naš dogovor ni mene. Stoga želim da ubuduće poštuješ naš dogovor.“)

¹⁵⁵ Usp. M. BRATANIĆ, *Nova komunikacija u obitelji*, 578.

¹⁵⁶ Usp. *isto*, 578.

¹⁵⁷ Usp. *isto*, 579.

preuzeti odgovornost za njih. Oni obogaćuju i oplemenjuju naš život i međusobne odnose. Važno je dopustiti osjećajima da postoje i da budu adekvatno izraženi.¹⁵⁸ Za uspješnu komunikaciju bitna je sposobnost da pojedinci svoje osjećaje opišu riječima te da ih verbalno izraze. Opisujući ih, postaju svjesni što stvarno osjećaju. Osjećaji su vrlo često svima nejasni i dvosmisleni. Opisivanje osjećaja vodi dijalogu koji pospješuje odnose s drugima. Iskrenost u izražavanju je bitna, a ona se stječe iskustvom. Osnovno pravilo da prije nego što odgovorite na osjećaje osobe s kojom komunicirate provjerite razumijete li dobro što ona stvarno osjeća. Provjerom zapažanja i govora drugoga šalje se drugoj osobi poruka da za nju postoji zainteresiranost i da je se želi razumjeti. Provjera daje drugoj osobi da se osjeća jednako važna kao i izražavanje vlastitih osjećaja pojedinaca.¹⁵⁹

8.2. Kršćansko terapeutsko shvaćanje oprosta

Izraz “oprost” potječe od lat. *perdonare*, a sastoji se od prefiksa „za“ koji naglašava karakter bezuvjetne mjere, te od glagola „dati“, koji se odnosi na dar. U tom smislu oprost označava humani čin kojim netko odustaje od osвете ili kazne počinitelja nekog zla.¹⁶⁰ U kršćanstvu je opraštanje jedan od temeljnih Božjih atributa. Oproštenje je Božji dar. Dar nije pitanje distributivne pravde, nego čin darežljivosti. Logika dara milosti istinita je o Bogu darovatelju ili primatelju. Bog nije ograničen nikakvim pravilima u primanju i davanju dara. Logika praštanja jest prihvaćanje molbe i davanje oproštenja, a to je i logika samog dara.¹⁶¹ Sama kršćanska refleksija o oprostu mora uključiti shvaćanje grijeha da bi se shvatila narav oproštenja. Govor o oprostu nužno zahtijeva i govor o grijehu. Veličinu darovanog oprosta jedino je moguće vidjeti u horizontu težine grijeha ili pretrpljenog zla. Stvarnost grijeha obilježava stvarnost u kojoj živi čovjek. Kršćanski je oprost krepost koja se postiže prije svega prihvaćanjem darovanog Božjeg oprosta. Iz toga oprosta slijedi jedna nova dimenzija međuljudskih odnosa, u kojoj bi međuljudsko opraštanje bilo sudjelovanje u Božjem djelu koje obnavlja same pojedince i njihove odnose.¹⁶² Grijeh je kategorija religioznog reda, pojavljuje se u okviru iskustva vjere, situacije stajanja pred Bogom. Grijeh je nered koji remeti red stvorenih stvari, svako narušavanje stvorenog reda. Iako Bog stvara čovjeka kao krunu stvaranja, on nije

¹⁵⁸ Usp. M. BRATANIĆ, *Nova komunikacija u obitelji*, 582.

¹⁵⁹ Usp. *isto*, 585.

¹⁶⁰ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 238.

¹⁶¹ Usp. A. MARGALIT, *Oproštenje: nadilaženje opravdanog gnjeva*, u: Z. MAROS, D. TOMAŠEVIĆ ur., *Oprost i pomirenje krilatice lišene sadržaja*, Zagreb, 2018., 32.

¹⁶² Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 218.

kompletan, treba se razvijati, rasti, usavršavati, ali pod vodstvom Stvoritelja.¹⁶³ Religiozna ideja oprostjenja jest obnoviteljska. Opraštanje, kao obnova odnosa, ima drugačije značenje kada uključuje pojedince koji stoje u dubokom odnosu, za razliku od pojedinaca u površnom odnosu. U površnim se odnosima traži obnova minimuma ljudskih odnosa. Opraštanje u dubokim odnosima obnova je samih odnosa. Duboki odnos ima u pozadini pamćenje i povijest odnosa.¹⁶⁴ Uvreda u dubokim odnosima obično baca ljagu na prošlost. Prošlost se ne može promijeniti, ali shvaćanje prošlosti može i mijenja se. Oprostiti znači ne dopustiti da čin uvrede obilježi prošlost. Opraštanje ne dopušta uvredi da oboji i ukalja prošlost i povijest odnosa. Oznaka vrhunca dubokih odnosa jest pripadanje. Opraštanje ponovno potvrđuje osjećaj pripadanja. Jedna od jasnih slika dubokog odnosa pripadanja pokazuje nerazrješivost katoličkog braka. Ako je pripadanje vrhunac dubokih odnosa, onda nikakva šteta ili uvreda ne bi mogla pogoršati, a kamoli uništiti duboki odnos.¹⁶⁵ Oproštenje ovisi o tome koliku važnost odnos ima u životu i jednog i drugog subjekta. Ako određeni odnos osobama puno znači i ako dijele nadu da mogu obnoviti odnos, onda bi oprostjenje trebalo biti na prvom mjestu. Radi se o tome da je njegovanje odnosa, unatoč zlu koje je učinjeno, dobar razlog za oprostiti.¹⁶⁶ Jedan od ključnih izričaja razumijevanja oprosta je samoosnaživanje. Samoosnaživanje je obnova osobne povrijeđene suverenosti kroz čin praštanja. Suverenost uključuje širok spektar slobode odlučivanja bez potrebe za javnim opravdanjem.¹⁶⁷ Pamćenje prošlosti ne uključuje samo prisjećanje na nešto učinjeno, nego i sposobnost pohranjivanja prisjećanja u ljudsko iskustvo. Zato iskustvo oprostjenja ne dokida prošlost i budućnost. Koliko god sadašnjost pomirenog čovjeka bila sretna, njegova su prošlost i budućnost uvijek s njime.¹⁶⁸ Oprost je i ozdravljenje memorije, on je kraj njezina žalovanja. Memorija bi u tom smislu bila model osobno proživljenih iskustava subjekta. U memoriji se nalazi izvorna povezanost svijesti s prošlošću. Ona osigurava vremenski kontinuitet osobe. Od memorije zavisi usmjerenje prošlosti prema budućnosti.¹⁶⁹ Samo iniciranje žalovanja dopušta oslobođenje sebe, ega od tragičnih događaja. Taj bi način doveo memoriju do uvjeta koji su nužni za selekciju sjećanja, a u svrhu slamanja duga s prošlošću. Oprost

¹⁶³ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 223.

¹⁶⁴ Usp. A. MARGALIT, Oproštenje: nadilaženje opravdanog gnjeva, 22.

¹⁶⁵ Usp. *isto*, 24.

¹⁶⁶ Usp. *isto*, 25.

¹⁶⁷ Usp. *isto*, 27-30.

¹⁶⁸ Usp. J. JOZIĆ, Iskustvo oprostnosti kao preduvjet opraštanja. Egzistencijalno-antropološki aspekti pomirenja u krivnji počinitelja, u: Z. MAROS, D. TOMAŠEVIĆ ur., *Oprost i pomirenje krilatice lišene sadržaja*, Zagreb, 2018., 139.

¹⁶⁹ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 257.

nije bijeg od prošlosti, ne odnosi se ni na same događaje, on je njihov smisao za budućnost. Ono što se dogodilo ne može se promijeniti, ne može se postići ni to da se nije dogodilo, ali smisao onoga što se dogodilo ostaje otvoren različitim interpretacijama. Oprost je usmjeren rekonstrukciji memorije, on ne znači vratiti dug i izravnati račune.¹⁷⁰ Budući da je oprost ozdravljenje memorije, on se pokazuje kao mogućnost zahvata u prošlost i ispravljanje iste u sadašnjosti, a u svrhu drugačije i bolje budućnosti. Može se reći da kršćanski oprost stvara novog čovjeka i otvara ga boljem pogledu na budućnost.¹⁷¹

8.3. Sakrament pomirenja u Katoličkoj Crkvi

Sakrament pomirenja važan je susret s istinom, susret sa samim Bogom, zaštićen velom ispovjedne tajne ispovjednika. Bog koji je stvarao čovjeka ostavio je u njemu svoj trag. Shvaćajući narav čovjeka, koji je stvoren na sliku Božju, može se reći da samo suočavajući se s istinom o sebi, drugima i Bogu, čovjek može ozdraviti. Iz sakramenta pomirenja proizlazi ljekovit i ozdravljajući odgovor na nasilje i agresivnost te poticaj na promjenu ponašanja osobe, promatrajući primjer Krista.

Kršćanima je uzor Isus, ne samo Isus na Kalvariji, nego i Isus u radionici, na putovima, među mnoštvom ljudi, sred bučnih zahtjeva i otresitih protivljenja, bez imalo mira i privatnosti, kojega stalno povlače za rukav. Koliko neobično i različito bilo što se može pripisati Božanskom životu to je Božanski život koji djeluje u ljudskim uvjetima.¹⁷²

Za kršćanina nije na kraju temelj zla neka anonimna psihološka ili socijalna moć, nego grijeh, odnosno zlo koje čovjek čini u slobodi pred Bogom i bližnjima. Za to je zlo pojedinac osobno odgovoran, ono je rezultat slobodnih i svjesnih odluka. Trajno je iskušenje uljepšavati i prebacivati grijeh na društvene i psihološke strukture. Izazov je stajati iza vlastite odgovornosti i preuzeti posljedice krivih odluka, što pripada bitno ljudskoj slobodi.¹⁷³ Novozavjetno shvaćanje pokore i pomirenja određeno je ozbiljnim poimanjem grijeha. No, Isus ne ostaje samo na opomeni na pokoru, nego se zauzeto obraća grešnicima i pomaže im pri obraćenju.¹⁷⁴ Isusovo propovijedanje nije samo poziv na obraćenje i pomirenje, nego On istovremeno u svojoj osobi ostvaruje novo zajedništvo s Bogom. Isus umire kako bi grešnik po njemu živio. Isusova smrt je smisljeno usmjerenje

¹⁷⁰ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 260.

¹⁷¹ Usp. *isto*, 264.

¹⁷² Usp. C. S. LEWIS, *Četiri ljubavi*, 13.

¹⁷³ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, Đakovo, 1997., 349.

¹⁷⁴ Usp. *isto*, 351.

njegova života, da umre za ljude. Ona je znak koliko daleko ide Bog u svojoj ljubavi prema grešnicima. Čas nasilne smrti postaje najjasnijim znakom Isusove ljubavi prema grešnicima, a uskrsnućem Isusova smrt postaje trajni zakon i religiozno samopotvrđivanje ljudima.¹⁷⁵ Isus je u svojoj smrti postao grijehom, uzeo je na sebe prokletstvo zakona. U svom je uskrsnuću dokazao tko je na kraju zadržao pravo. Sam Bog je Isusa oživio, put je bila pravednost i sam život.¹⁷⁶ Prema biblijskom svjedočanstvu Bog je onaj koji po Isusu oprašta, ali zahtijeva čovjekovo obraćenje kao mogućnost spasenja, dano od Boga.¹⁷⁷ Obraćenje, lat. *metanoia*, stav je čovjeka pred Božjom spasenjskom stvarnošću. Na individualnoj se razini obraćenje slikovito predstavlja kao promjena smjera ili povratak, odnosno činiti dobro i mrziti zlo. Na nivou odnosa s Bogom obraćenje znači tražiti Gospodina, zazivati ga, njemu se podložiti i ponuditi mu srce. Obraćenje je duboka transformacija cijelog bića, stav kojim se čovjek prepušta Bogu kako bi se promijenio. Obraćenje je proces koji se odnosi na cijelu egzistenciju. Opraštajući, Bog ne ide samo za tim da uspostavi svoju slavu ili posveti svoje ime. Oprostom Bog proslavlja ljubav koja je najvažniji motiv oprosta.¹⁷⁸ Obraćenje je Božji dar po kojemu Bog dolazi ususret čovjeku i omogućuje čovjeku novi korak. Cilj obraćenja je pomirenje. Čovjek biva pomiren s Bogom.¹⁷⁹ Pomirenje je od Boga poklonjeni i produbljeni odnos veze koji čovjeka od dužnika uzdiže do Božjeg prijatelja. Njegovo sudjelovanje čini od ponuđenog ostvareno prijateljstvo i time pomirenje čini aktivnim činom.¹⁸⁰ Prijateljstvo pretpostavlja slobodu izbora. Prijatelji se ne nameću, oni se izabiru. Stvorivši čovjeka, Bog ga je izabrao za prijatelja, da bude stvorenje njegove posebne ljubavi i povjerenja.¹⁸¹ Prijatelj želi prijateljima najvišu kvalitetu života i sve što on ima dobro i lijepo želi da imaju njegovi prijatelji. U tom smislu Isus želi da njegovi učenici budu jedno s njime i međusobno, kao što je on jedno s Ocem, jer je u tome jedinstvu snaga i ljepota života, pravi život. Svaki prijatelj svoga prijatelja želi dovesti u svoj dom, da bude dionikom njegovoga intimnog životnog prostora.¹⁸² Bog je u početku stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku i u pogledu mogućnosti slobodnog izbora, slobodne volje. Kao što se Bog opredijelio za čovjeka i izabrao ga za biće svoje blizine, ljubavi i povjerenja, tako je

¹⁷⁵ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, 351-352.

¹⁷⁶ Usp. *isto*, 353.

¹⁷⁷ Usp. *isto*, 353-354.

¹⁷⁸ Usp. Z. MAROS, *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, 234.

¹⁷⁹ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, 353-354.

¹⁸⁰ Usp. *isto*, 355.

¹⁸¹ Usp. A. TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, Zagreb, 2021., 93.

¹⁸² Usp. *isto*, 94.

čovjek stvoren sposoban da bude u mogućnosti izabrati Boga za svoga prijatelja. Bog čovjeka poziva na ljubav, ali ga na nju ne prisiljava. U svojoj nedokučivoj ljubavi Bog je od početka prijateljstvo s čovjekom učinio ovisnim o čovjekovoj slobodnoj volji, kojom ga je kao stvorenje obdario.¹⁸³ Od samih se početaka kršćanske zajednice suočavaju sa slučajevima kada se pojedinci ponašaju suprotno onome što ispovijedaju i slave. Zato su zajednice, počevši od blagih pa sve do isključenja iz zajednice, isključivale pojedince koji su počinili teški, neuredni, sablažnjivi čin, odnosno grijeh.¹⁸⁴ Temeljeno na izvješćima evanđelista, u Novom zavjetu, iščitavamo Isusove govore apostolima o otpuštanju grijeha. Prvi govor koji navodimo nalazi se u Markovu evanđelju: *...sve što odriješite na zemlji neka bude odriješeno na nebesima.* (Mt 18,18). “Svezati” i “odriješiti” su semitski pojmovi koji označavaju učiteljski autoritet i stegovnu vlast. Učiteljski autoritet može nešto proglasiti dopuštenim ili zabranjenim, a stegovna vlast označava punomoć isključenja ili primanja u sinagogu, odnosno Crkvu. Po tome Petar i učenici zadobivaju pravo donositi odluke u pitanjima nauka i s njim povezanog moralnog života.¹⁸⁵ Iz toga se može zaključiti da je u pomirenje s Crkvom uključeno pomirenje s Bogom te ono što je poklonjeno zajednici, kao cjelini, ne ovlašćuje svakog pojedinog člana za izvršenje. Crkveno je pomirenje usredotočeno na službu.¹⁸⁶ Drugi izvještaj nalazi se u Ivanovu evanđelju: *Kojima otpustite grijehe, otpuštaju im se, kojima zadržite, zadržani su im.* (Iv 20,23). Evanđelist Ivan je službu otpuštanja grijeha ograničio na apostole. Učenici sami, po nalogu Isusa i snazi Duha Svetoga, otpuštaju grijehe. Prema tome vlast otpuštanja grijeha nije prenesena na sve kršćane, nego na one koji stoje na vodećem mjestu u zajednicama, na apostole i njihove nasljednike, biskupe i prezbitere.¹⁸⁷ Opraštanje grijeha u Isusovo ime bitni je životni čin naroda Božjega. Njegovo vršenje od početka ima crkveni karakter. U izvršenju tog čina Crkva, prema Isusovu nalogu, prenosi spasenjsko poslanje za cijeli svijet. Posebno vezivanje toga naloga vidljivo je od početka na nositeljima službi.¹⁸⁸ Riječi uskrslog Gospodina učenicima, iz Ivanovog evanđelja, u službenom su nauku Crkve. Uzete su kao riječi utemeljenja ustanove sakramenta pokore, odnosno pomirenja. Uskrsli Gospodin daje učenicima Duha Svetoga na oprostjenje grijeha. Duh oprostjenja, Duh je Oca i Sina. On je Duh zajedništva i ljubavi. Duh

¹⁸³ Usp. A. TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, 95.

¹⁸⁴ Usp. *isto*, 98.

¹⁸⁵ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, 356-357.

¹⁸⁶ Usp. *isto*, 358.

¹⁸⁷ Usp. *isto*, 359.

¹⁸⁸ Usp. *isto*, 360.

oživljava, čisti i ispunja. On povezuje, spaja i ujedinjuje sve što je grijehom umrlo.¹⁸⁹ Put do pomirenja i susreta s Bogom vodi također preko pomirenja i susreta s bližnjima. Slično tome, nitko se ne bi trebao usuditi tražiti od Boga oprostjenje svojih grijeha ako drugima nije spreman oprostiti.¹⁹⁰ Danas se sakrament pomirenja još naziva i: pokora, ispovijed, pokajanje, odrješenje, ali najpotpunije izražava značenje i sadržaj sakramenta riječ pomirenje. Sakramentom pomirenja se iznova uspostavljaju odnosi ljubavi i prijateljstva, koji su grijehom bili uneređeni i prekinuti. Pojam pomirenja sadrži u sebi višestruke odnose koji su ključni za čovjekov potpun i skladan život. Radi se o čovjekovom odnosu prema Bogu, sebi i prema bližnjima te zajednici, svijetu i stvorenju. Pomirenje s Bogom potiče sklad i uzajamnost odnosa na svim drugim razinama.¹⁹¹ Bog čovjeka poziva na pomirenje sa sobom, ali i izlazi ususret grešniku. U sakramentu pomirenja Bog grešnika grli i ponovno uzdiže na dostojanstvo sina i kćeri Božje. Urešava ga znakovima milosti, iznova ga kiti ukrasom očinske slave, ispunja ljubavlju, radošću i mirom. Posjeda ga iznova za stol tijela i krvi svoga Sina.¹⁹² Materija sakramenta jesu kajanje, ispovijed, zadovoljština i pokora, oni su dio jedinstvenog djela pomirenja kojemu je Bog autor. Bog budi u vjerniku prezir prema životu u grijehu te budi čežnju za Božjom blizinom i ljubavi. Sam Bog grešnika pokreće na povratak, osvjetljava mu put i priprema ga za susret sa sobom.¹⁹³ U procesu pomirenja potrebno je budno oslušivati i pratiti djelovanje Božjega Duha u čovjeku te s njime surađivati.¹⁹⁴ U odrješenju svećenika vjernici imaju priliku doživjeti oprostjenje Bogu nanesenih uvreda i pomirenje s Crkvom, koju su griješeći ranili, kao milosni, ničim zasluženi dar Božje dobrote i ljubavi. Na dar se ne polaže pravo niti ga se samostalno može uzeti. Dar se priželjkuje, za njega se moli i prima ga se. Ide mu se ususret obraćenjem koje je isto Božji dar.¹⁹⁵ Vjernici koji su teško sagriješili po sakramentu pomirenja, iznova se vraćaju u euharistijsko zajedništvo Crkve, zajednicu ljubavi i jedinstva, u zbor Isusovih učenika i prijatelja te za stol Tijela i Krvi Kristove.¹⁹⁶ Svaki grijeh ranjava Crkvu. Eklezijalna se dimenzija mora ostvariti na društvenoj stvarnosti. To se događa u ispovijedi, gdje se grijeh priopćava Crkvi. Ispovijed grijeha u tom smislu pripada, po samoj stvari, nužno biti sakrament pokore. Tu pojedinac stupa

¹⁸⁹ Usp. A. TAMARUT, *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, 99.

¹⁹⁰ Usp. *isto*, 101.

¹⁹¹ Usp. *isto*, 105-107.

¹⁹² Usp. *isto*, 107-108.

¹⁹³ Usp. *isto*, 108.

¹⁹⁴ Usp. *isto*, 109.

¹⁹⁵ Usp. *isto*, 109.

¹⁹⁶ Usp. *isto*, 110.

pred zajednicu i konkretno se priznaje dužnikom. Ispovijeda se pred svećenikom i daje saznanje o ozbiljnosti pokajanja, što omogućuje da se pojedincu pomogne u poboljšanju vlastita života.¹⁹⁷ Objekt ispovijedi jesu svi subjektivno teški grijesi. Kako bi ispovijed bila potpuna ona mora biti iskrena. Ona je izraz iskrenog kajanja i spremnost na preokret. Ispovijed je zaštićena ispovjednom tajnom koja ispovjedniku nameće strogu dužnost da sve ono što je očitovano u sakramentalnoj ispovijedi bezuvjetno drži u tajnosti.¹⁹⁸ Zadovoljština je jednostavan, skroman znak ljudskog doprinosa za prevladavanje provalije između Boga i čovjeka, koja je nastala zbog grijeha. Pri svemu je tome pokornik pozvan slijediti Isusov put na križ koji briše grijeha i uobličiti se njemu u odricanju.¹⁹⁹ Odrješenje, kao čin Crkve, ponovno je pomirenje, milost ili pomilovanje i izražavanje naklonosti. Odrješenje je povijesno doživljajno izražajna forma božanskog opraštanja.²⁰⁰ Iz svega proizlaze dva teološka razloga pridržavanja punomoći svećeniku, vlasti sakramenta pomirenja. To su kristološka punomoć koja je prenesena svećeniku ređenjem, da na poseban način djeluje umjesto Krista te ekleziološki znak da po sakramentu pokore pomiruje grešnike s Bogom i Crkvom.²⁰¹

8.4. Kristov odgovor na agresivnost – početak sudskog procesa pred velikim svećenikom Anom prema Iv 18, 19-24

Evandelist Ivan piše svoje evanđelje kao povijest susreta suvremenika s Utjelovljenom Riječi. Gotovo poslije svakog susreta s Isusom, Ivan bilježi je li susret završio vjerom ili nevjerom, prihvaćanjem ili neprihvaćanjem. Evandelist nije propuštao zapisati pobune koje su se vodile na Isusove riječi kao i primjer svojih riječi i djela, koje Isus ostavlja u baštinu svima. Tako čitatelja evandelist Ivan navodi da u svakome Isusovom suvremeniku prepozna sebe i svoj odgovor na Isusovu riječ, te kako osobno prihvatiti Isusov primjer.²⁰² Zato se u ovome djelu donosi jedan od odgovora Isusa na nasilje u samom početku sudskog procesa protiv Isusa iz Ivanovog evanđelja. Jedan od primjera, zapisanih u evanđelju, koji je ostavio Isus i kao takav vrijedi i danas za kršćane pa i onda kada nastane lažna optužba i susrest s nasiljem i agresivnosti.

¹⁹⁷ Usp. F. COURTH, *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, 383.

¹⁹⁸ Usp. *isto*, 384.

¹⁹⁹ Usp. *isto*, 386.

²⁰⁰ Usp. *isto*, 387.

²⁰¹ Usp. *isto*, 387.

²⁰² Usp. I. GOLUB, *Prijatelj Božji*, Zagreb, 1990., 25.

Veliki svećenik zapita Isusa o njegovim učenicima i o njegovu nauku. Odgovori mu Isus: "Ja sam javno govorio svijetu. Uvijek sam naučavao u sinagogi i u Hramu gdje se skupljaju svi Židovi. Ništa nisam u tajnosti govorio. Zašto mene pitaš? Pitaj one koji su slušali što sam im govorio. Oni eto znaju što sam govorio." Na te njegove riječi jedan od nazočnih slugu pljusne Isusa govoreći: "Tako li odgovaraš velikom svećeniku?" Odgovori mu Isus: "Ako sam krivo rekao, dokaži da je krivo! Ako li pravo, zašto me udaraš?" Ana ga zatim posla svezana Kajfi, velikom svećeniku.

Iv 18,19-24

Evandelist Ivan jedini je od četvorice evanđelista koji, u procesu suđenja Isusu, iznosi pojavljivanje pred Anom iako je već rekao da je u to vrijeme veliki svećenik bio Kajfa.²⁰³ Ana je prije Kajfe bio veliki svećenik pa je lako moguće da su ga mnogi smatrali jedinim zakonitim velikim svećenikom. U Starom je zavjetu velikosvećenička služba trajala doživotno, a smjenjivanja, kakva su vršili Rimljani, nisu bila u skladu sa Zakonom. Ana, u procesu suđenja Isusu, ostavlja dojam prepredenjaka. Čovjek koji je sposoban nametnuti se zbog službe koju je vršio i zbog činjenice da se tijekom vremena na tom položaju izmijenjalo pet njegovih sinova i njegov zet Kajfa. Zato je upravo Ana, bez obzira na vanjske formalnosti, imao stvarnu vlast u zemlji. Činjenica da su Isusa priveli prvo Ani zato nije iznenađenje.²⁰⁴ Veliki je svećenik ispitivao Isusa o njegovim učenicima i njegovu nauku, kao da su oni bili prijetnja Mojsijevu zakonu i rimskoj vlasti. Očigledno je da ti ljudi nisu imali za što optužiti Isusa pa su pokušali izmisliti optužbu.²⁰⁵ Evandelist upravo tu činjenicu navodi bez ikakva posebna uvoda. Za primijetiti je da Isus u odgovoru Ani uopće ne spominje učenike. Isus ne brani ni svoj nauk jer nije ništa govorio u tajnosti. On je govorio javno svijetu i Židovima. Budući da je Isus govorio javno, tamo gdje svatko ima pravo govoriti, sadržaj njegova govora ne podliježe nikakvu ispitivanju.²⁰⁶ Ana je Isusa ispitivao u okviru normalnog sudskog procesa, ali takvo što židovskim zakonom ne bi bilo dopušteno jer su u to vrijeme optuženikova prava bila dobro zaštićena. Od optuženog se nije smjelo tražiti da sam sebe inkriminira i optuži, nego se optužba mogla postići jedino na temelju izjava svjedoka. Zato je na Isusovim tužiteljima bilo da izvedu svoje svjedoke, a ne na Isusu da dokaže da je nevin.²⁰⁷ Isus u govoru kao da stavlja izazov pred sugovornike koji traže da se pozovu Židovi koji su Isusa slušali javno kako bi ga oni optužili ako je učinio ili rekao nešto pogrešno te da se iznesu svjedočanstva. Taj je izazov

²⁰³ Usp. L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, Novi Sad, 1988., 549.

²⁰⁴ Usp. *isto*, 551.

²⁰⁵ Usp. W. MACDONALD, *Komentari Novog zavjeta*, Zagreb, 1997., 394 -395.

²⁰⁶ Usp. I. DUGANŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012., 391.

²⁰⁷ Usp. L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, 555.

očigledno zasmetao Židovima te su iz tog razloga pribjegli zlostavljanju.²⁰⁸ Isus velikom svećeniku ukazuje da se ne pridržava ispravna zakonskog postupka. Želi naglasiti da je uvijek govorio javno i otvoreno na mjestima kao što su sinagoga i hram. Židovi su ga često imali čuti. Nikada nije naučavao u tajnosti. Kad je već došlo do procesa i kad je zakonski postupak pokrenut, ispravan bi bio put da se izvedu svjedoci i da se čuje što imaju reći. Isus također želi istaknuti da istovremeno nije imao dva nauka, odnosno jedan bezopasni, namijenjen javnosti, a drugi namijenjen potajnim revolucionarima. Ono što je govorio samo učenicima u biti je razrađivao ono što je govorio ostalim ljudima. Bit njegova nauka bila je posve otvorena uhu javnosti.²⁰⁹ Jednom od sluga velikog svećenika nije se svidio nezavisan Isusov ton pa ga je pljusnuo. Njegov je čin bio još jedan primjer kršenja propisa. Na nepravilnost toga čina Isus ponovno upozorava pozivajući čovjeka da posvjedoči o bilo kojem zlu koje je Isus uradio. Jedino bi to bilo ispravno. Ako nisu u stanju posvjedočiti o zlu za kojeg stoji optužen, onda ostaje pitanje: *τί με δέρεις?*^{210 211} Za razliku od brutalne sile izražene u pljusci toga sluga, Isus nastupa savršenim mirom i dostojanstvom, postavljajući samo pitanje postoji li opravdanosti njegova čina te se pokazuje u svakom trenutku gospodarom situacije.²¹² Savršeno trijezno i s neoborivom logikom, Spasitelj je pokazao koliko su nepravični. Nisu ga mogli optužiti da govori krivo, a udarili su ga zbog istine.²¹³ Ako Ana već ispituje Isusa, minimum korektnosti zahtijevao bi da sasluša i svjedoke Isusovog djelovanja. No, činjenica da ih nije pozvao, govori da Velikog svećenika ne zanima istina i na kraju neuspjelog ispitivanja, Ana šalje Isusa Kajfi²¹⁴.

Iz Isusova razgovora i stava prema svojim suvremenicima, iz gore navedenog zapisa iz Evanđelja po Ivanu, Krist je dao primjer da se i danas osoba može suočavati s konfliktnim situacijama te bez straha izraziti svoj stav i komunicirati na adekvatan način, pa i onda kada se osobi čini da je u podređenom položaju. Svaka osoba ima pravo i danas postaviti pitanje baš kao i sam Krist: *zašto me udaraš?* (Iv 18,23), neovisno radilo se o verbalnom ili fizičkom nasilju ili nekoj vrsti iskazivanja agresivnosti.

²⁰⁸ Usp. W. MACDONALD, *Komentari Novog zavjeta*, 394-395.

²⁰⁹ Usp. L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, 556.

²¹⁰ Prijevod: *Zašto me udaraš?* (Iv 18,23)

²¹¹ Usp. L. MORRIS, *Ivan. Tumačenje Evanđelja po Ivanu*, 556.

²¹² Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Evanđelje ljubljenog učenika*, 319-320.

²¹³ Usp. W. MACDONALD, *Komentari Novog zavjeta*, 394-395.

²¹⁴ Usp. I. ČATIĆ, *Uhićenje i ispitivanje pred Velikim svećenikom (Iv 18, 1-27)*. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/uhicenje-i-ispitivanje-pred-velikim-svecenikom-iv-18-1-27/> (3. 11. 2022.)

Zaključak

Cilj ovog rada bio je višestruk: dati biblijsko-teološko utemeljenje braka i obitelji te shvaćanja njegove sakramentalnosti. Upoznati se kroz dokumente o problemima koji nastaju zbog iskrivljene slike o poimanju katoličkog braka, emocionalne nezrelosti osoba pri ulasku u sakramentalni brak te neadekvatne komunikacije u braku koja uzrokuje nasilje i agresivnost, što dovodi do odgajanja djece i adolescenata u atmosferi mržnje i nasilja.

Kroz znanstvenu literaturu definiranja adolescencije, te definiranja agresivnosti, nasilja i samoozljeđivanja u adolescenciji, pokazalo se da dokumenti Katoličke Crkve ukazuju na probleme društva koji ugrožavaju obiteljsku sigurnost te djecu i adolescente, pokušavajući dati neke odgovore na goruće probleme.

U radu se pokazalo da dokumenti Katoličke Crkve, kao i ostala znanstvena literatura, ukazuju na iste probleme u obitelji kao što je nerješavanje socioekonomskog statusa u obiteljima, izostanak jednog od roditelja u obitelji, udomiteljstvo i posvojenje, neadekvatna komunikacija u obitelji, brzi ritam i konzumerizam, individualizam te prezaposlenost roditelja koji kao takvi dovode do nestrpljivosti roditelja u odgoju djece i mladeži, a što može uzrokovati heteroagresivnost i autoagresivnost kod mladih te psihičke poremećaje. Iz navedenog se može reći da ostala znanstvena literatura, kao i dokumenti Katoličke Crkve, prepoznaju važnost obitelji kao jezgre društva te važnost uloge oba roditelja u odgoju djece i mladih kako bi adolescenti razvili zdrav odnos za druge životne situacije.

Mogući odgovori na nasilje su višestruki, ali u radu su definirana tri moguća odgovora. Jedan od odgovora je rad na otvorenoj i adekvatnoj komunikaciji roditelja međusobno i njihova komunikaciji prema mladima. Kroz komunikaciju se može opisati stanje u kojem se nalazi osoba i uz terapijsko gledište dodatno je razrađeno poimanje oprosta. Također, jedan od mogućih odgovora jest suočiti se sa sobom u sakramentu pomirenja i pokore u istini sa sobom, priznati odnos s drugima i susresti se s Bogom. Sakrament pomirenja naveden je kao ozdravljajući odgovor i poticaj osobi na promjenu jer je obavijen ispovjednom tajnom i shvaćanjem da je to susret sa samim Stvoriteljem, posredstvom ispovjednika. Na kraju rada prikazan je Kristov primjer suočavanja s agresivnošću i nasiljem, primjer Bogočovjeka koji je svojim riječima i djelima, zapisanih u evanđeljima, pokazao susrete u svim životnim situacijama čovjeka koje vrijede i danas.

Literatura

Izvori

Jeruzalemska Biblija, Zagreb, 2011.

Knjige

COURTH, F., *Sakramenti - priručnik za teološki studij i praksu*, Đakovo, 1997.

DODIG – ČURKOVIĆ, K., i dr., *Psihopatologija dječje i adolescentne dobi*, Osijek, 2013.

DUGANDŽIĆ, I., *Evandjelje ljubljenog učenika*, Zagreb, 2012.

ESSAU, C. A., CONRADT, J., *Agresivnost u djece i mladeži*, Zagreb, 2006.

GOLUB, I., *Prijatelj Božji*, Zagreb, 1990.

JOZIĆ, J., Iskustvo oproštenosti kao preduvjet opraštanja. Egzistencijalno-antropološki aspekti pomirenja u krivnji počinitelja, u: Z. MAROS, D. TOMAŠEVIĆ ur., *Oprost i pomirenje krilatice lišene sadržaja*, Zagreb, 2018.

JUKIĆ, V., ARBANAS, G., *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje*, Jastrebarsko, 2014.

LEWIS, C. S., *Četiri ljubavi*, Split, 2012.

MACDONALD, W., *Komentari Novog zavjeta*, Zagreb, 1997.

MAROS, Z., *Nasilje u etničkim sukobima. Etika otpora, odgovornosti i oprosta*, Zagreb, 2018.

MARGALIT, A., Oproštenje: nadilaženje opravdanog gnjeva, u: Z. MAROS, D. TOMAŠEVIĆ ur., *Oprost i pomirenje krilatice lišene sadržaja*, Zagreb, 2018.

MORRIS, L., *Ivan. Tumačenje Evandjelja po Ivanu*, Novi Sad, 1988.

REBIĆ, A., *Biblijska prapovijest*, Zagreb, 1972.

REBIĆ, A., „U tebi će biti blagoslovljeni svi narodi“ – *Biblijsko–teološka razmišljanja uz tekstove iz knjige Postanka*, Zagreb, 2011.

ŠKALABRIN, N., *Ženidba – pravno pastoralni priručnik*, Đakovo, 1995.

TAMARUT, A., *Uvod u sakramente u svjetlu teologije slike Božje*, Zagreb, 2021.

VUGDELIJA, M., *Čovjek i njegovo dostojanstvo u svijetu Biblije i kršćanske teologije*, Split, 2000.

WENAR, C., *Razvojna psihopatologija i psihijatrija - od dojenačke dobi do adolescencije*, Jastrebarsko, 2002.

Crkveni dokumenti

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Pastoralna konstitucija »Gaudium et spes« o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: ISTI, Dokumenti, Zagreb, 2008.

FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 2016

IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio – Obiteljska zajednica*, Zagreb, 2009.

PAPINSKA BIBLIJSKA KOMISIJA, *Što je čovjek? (Ps 8,5) putovanje kroz biblijsku antropologiju*, Zagreb, 2022.

Zakonik kanonskog prava, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II.: s izvorima, Zagreb, 1996.

XIV. OPĆA REDOVITA SKUPŠTINA BISKUPSKE SINODE, *Relatio finalis. Zaključno izvješće biskupske sinode*, Zagreb, 2016.

Članci

BEGIĆ s. A. M., DADIĆ, K., *Odgovorno roditeljstvo u posinodalnoj apostolskoj pobudnici Amoris Laetitia — teološka i pedagoškijska perspektiva* u: *Obnovljeni Život*, 2 (2017.) 72, 199-211.

BRATANIĆ, M., *Nova komunikacija u obitelji*, u: *Obnovljeni život*, 6(1992.)47, 570-588.

FERIĆ, M., ŽIZAK, A., *Komunikacija u obitelji - percepcija djece i mladih*, u: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 1(2004.)40, 25-38.

FUŽINATO, S., *Čovjek – biće odnosa (Post 2,4b-25)* u: *Bogoslovska smotra*, 2(2020.)90, 315-338.

GAMBINI, P., *Traženje identiteta i smisla u adolescenciji*, u: *Kateheza*, 4(2005.)27, 334-352.

RUDAN, V., *Normalni adolescentni razvoj*, u: *Medix*, 10(2004.)52, 36-40.

ŠARČEVIĆ, I., *Neke smjernice za pastoral braka i obitelji prema apostolskoj pobudnici Amoris Laetitia (I)* u: *Diacovensia*, 1(2021.)29, 43-71.

Internetski materijali

BAETENS, I., CLAES, L., MUEHLENKAMP, J., GRIETENS, H., ONGHENA, P., Non-Suicidal and Suicidal Self-Injurious Behavior among Flemish Adolescents: A Web-Survey, *Archives of Suicide Research*, 15 (2011.)1. Dostupno na: (<https://doiorg.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/10.1080/13811118.2011.540467>) (28. 7. 2018.)

ČATIĆ, I., *Uhićenje i ispitivanje pred Velikim svećenikom (Iv 18, 1-27)*. Dostupno na: <https://www.vjeraidjela.com/uhicenje-i-ispitivanje-pred-velikim-svecenikom-iv-18-1-27/> (3. 11. 2022.)

DEJANOVIĆ ŠAGADIN, T., *Poboljšaj svoju komunikaciju – JA poruka i asertivna poruka*. Dostupno na: <https://www.tesa.hr/poboljsaj-svoju-komunikaciju-ja-poruka-i-asertivna-poruka/> (17. 5. 2023.)

HAWTON, K., SAUNDERS, E. K., O'CONNOR, C. R., Self-harm and suicide in adolescents, *The Lancet*, 379(2012.)9834.

Dostupno na:

(<https://www.sciencedirect-com.kuleuven.ezproxy.kuleuven.be/science/article/pii/S0140673612603225>) (6. 7. 2018.)

Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.

Dostupno na:

[nasilje | Hrvatska enciklopedija](#) (28. 4. 2022.)

[asertivnost | Hrvatska enciklopedija](#) (17. 5. 2023.)

RAŠIĆ RADAUŠ, H., *Zdrava ličnost- Što agresivnost ima s tim?* Dostupno na: <https://zgpd.hr/2019/04/17/zdrava-licnost-sto-agresivnost-ima-s-tim/> (13. 9. 2022.)

Disertacija

TOMAC, A., *Psihopatološke specifičnosti adolescenata sa samoozljeđujućim ponašanjem*, Disertacija, Zagreb, 2015.